

МА 25.06

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЛІСАК ДАРИНА ЮРІЇВНА

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕТНІЧНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ
АВТОНОМІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
(НА ПРИКЛАДІ ІСПАНІЇ, ІТАЛІЇ ТА ФРАНЦІЇ)**

052 – Політологія

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
Кічера Надія Михайлівна
кандидат політичних наук,
доцент

Ужгород – 2024

Регистрація 109

(номер)

«12» червня 2024 р. П. Товкарши Танша

(підпис лаборанта кафедри)

(ім'я, прізвище)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри політології і державного управління

А. Ключкович
(підпис)

Анатолій КЛЮЧКОВИЧ

доктор політичних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

«14» червня 2024 р.

Рецензент І. Вегеш

(підпис)

Ігор ВЕГЕШ

(ім'я, прізвище)

кандидат політичних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Faculty of the Social Sciences
Department of Political Science and Public Administration

Daryna Lisak

**PECULIARITIES OF ETHNIC REGIONAL AUTONOMIES
FUNCTIONING IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES
(ON THE EXAMPLE OF SPAIN, ITALY AND FRANCE)**

Graduate thesis of bachelor's degree

Supervisor: PhD, doc. Nadiia Kichera

ABSTRACT

Ethnic regional autonomy is an important institution in the context of regulation of inter-ethnic relations. Its effectiveness depends on the extent to which it is possible to maintain a balance within the framework of coexistence of ethnic groups. At the same time, world experience shows that if in some cases the granting of regional autonomy to an ethnic community calms down inter-ethnic disputes, in others it leads to the escalation of ethnopolitical conflict. In particular, almost all modern cases of secession and shaping of new national states arose on the basis of ethnic regional (national-territorial) autonomies (the collapse of the USSR and Yugoslavia; Abkhazia and South Osetia, Kosovo, South Sudan, etc.).

Notwithstanding the above, it should be noted that granting territorial self-government to an ethnic group/groups is one of the most widespread methods of preventing, regulating and overcoming conflicts in the sphere of inter-ethnic relations in the modern world. The political and legal status of such territorial autonomies can be different, as a result of which different terminology is used to

designate them – ethnic territorial autonomies, ethnic regions, ethnic autonomous regions, national-territorial autonomies, etc.

In our opinion, the issue we raised has an important scientific and practical significance in the view of post-war ethnopolitical prospects of Ukraine. During the long period of independence due to Russian influence on the national security level the problem of ethnic territorial autonomy of the Crimean Tatars as an indigenous people of Ukraine was «put brakes on». It is worth hoping that with the victory of Ukraine in the conditions of European integration this important segment of ethnopolitical stability will be ensured.

The aim of the bachelor's thesis is to highlight the peculiarities of the ethnic regional autonomies functioning in the countries of the European Union using the example of Spain, Italy and France.

The general aim indicated by us above involves the solving of the following research *tasks*:

- 1) to outline theoretical and methodological approaches to the study of ethnic regional autonomies in Political Science;
- 2) to analyze the political and legal principles of the autonomous regions functioning in the Kingdom of Spain;
- 3) to reveal the ethnic specificity of regions with a special status of autonomy in the Italian Republic;
- 4) find out the peculiarities of the Territorial Community of Corsica (French Republic) functioning.

The objects of research are ethnic regional autonomies as administrative-territorial units of the first sub-national level, which are constituted on an ethnic basis and within the priority of the national state have a sufficiently high degree political self-government.

The subjects of the work are empirical models of the ethnic regional autonomies functioning in Spain, Italy and France.

The sample of these countries is determined by the following factors: 1) all three countries are located in the regions of Western and South-Western Europe; 2) Romance-speaking ethnic groups prevail in all countries; 3) the states are members of the European Union; 4) ethnocultural regional differences are presented in all three countries, which prompt the national states of Castilians, Italians and French to the policy of European regionalism and autonomization.

Research methods. The methodology of the bachelor's thesis is based on the application of general and special methods of Political Science. We use the following general logical methods: 1) analysis; 2) synthesis; 3) induction; 4) deduction; 5) specification; 6) abstraction.

Within the framework of the special methodology of Political Science, the author uses the following methods: 1) normative and legal (when we highlighting the evolution of legislative norms that regulate the status of ethnic regional autonomy); 2) structural and functional (when we analyzing different empiric models of ethnic regional autonomies, for example, Catalonia, five Italian autonomies with a special status, Corsica); 3) historical and logical (for determine the patterns of emergence and evolution of ethnic regional autonomies in the countries of the European Union).

Structure of the thesis includes an introduction, four chapters, conclusions and bibliography (49 titles).

Key words: ethnic regional autonomy, ethnic minorities, region, special status, European Union, Kingdom of Spain, Italian Republic, French Republic, Catalonia, Corsica.

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Теоретико-методологічні підходи до вивчення етнічних регіональних автономій	11
Розділ 2. Політико-правові основи функціонування автономних областей у Королівстві Іспанія	22
Розділ 3. Етнічна специфіка регіонів із особливим статусом автономії в Італійській Республіці	34
Розділ 4. Особливості функціонування Територіальної спільноти Корсика (Французька Республіка)	46
Висновки	54
Список використаних джерел	59
Додатки	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Етнічна регіональна автономія є важливим механізмом у контексті врегулювання міжетнічних відносин. Його ефективність залежить від того, якою мірою вдається підтримувати баланс у рамках співіснування етнічних груп. Водночас світовий досвід показує, якщо в одних випадках надання етнічній громаді регіональної автономії втихомирює міжетнічні суперечки, то в інших воно веде до ескалації етнополітичного конфлікту. Зокрема, практично всі сучасні випадки сецесій (відокремлення) та створення нових національних держав виникли на підставі етнічних регіональних (національно-територіальних) автономій (розпад СРСР та Югославії; Абхазія та Південна Осетія, Косово, Південний Судан тощо).

Не зважаючи на вказане варто констатувати, що надання етнічній групі (групам) територіального самоврядування є одним із найбільш поширених у сучасному світі способів запобігання, регулювання та подолання конфліктів у сфері міжетнічних відносин. Політико-правовий статус таких територіальних автономій може бути різним, внаслідок чого для їх позначення використовується різна термінологія – етнічні територіальні автономії, етнічні регіони, етнічні автономні регіони, національно-територіальні автономії тощо.

У будь-якому випадку одне з ключових завдань створення етнічних автономних регіонів полягає у забезпеченні балансу міжетнічних відносинах. Цю проблему слід розглядати у двох взаємопов'язаних вимірах. З одного боку, створення етнічної територіальної автономії – це свого роду баланс (компроміс) між претензіями певної етнічної групи на самовизначення та принципом територіальної цілісності держави. З іншого боку, всередині етнічного регіону також виникає потреба збалансувати відносини між етнічними групами, тобто вирішити проблему прав етнічних меншин, причому меншістю може бути й сама так звана титульна етнічна група.

Мета дипломної роботи бакалавра полягає у висвітленні особливостей функціонування етнічних регіональних автономій у країнах Європейського Союзу на прикладі Іспанії, Італії та Франції.

Названа загальна мета дипломної роботи бакалавра передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань:

- 1) окреслити теоретико-методологічні підходи до вивчення етнічних регіональних автономій у політологічній науці;
- 2) проаналізувати політико-правові засади функціонування автономних областей у Королівстві Іспанія;
- 3) виявити етнічну специфіку регіонів із особливим статусом автономії в Італійській Республіці;
- 4) з'ясувати особливості функціонування Територіальної спільноти Корсика (Французька Республіка).

Об'єктом дослідження виступають етнічні регіональні автономії як адміністративно-територіальні одиниці субнаціонального (регіонального) рівня, що формується на етнокультурній основі та в рамках національної держави мають високий рівень самоврядування.

Предметом роботи є висвітлення емпіричних моделей функціонування етнічних регіональних автономій у Іспанії, Італії та Франції.

Вибірка вказаних держав обумовлена наступними чинниками: 1) всі три країни розташовані в регіонах Західної та Південно-Західної Європи; 2) у всіх країнах переважають романомовні етнічні групи; 3) держави є членами Європейського Союзу; 4) у всіх трьох країнах представлені етнокультурні регіональні відмінності, що спонукають національні держави кастильців, італійців і французів до політики європейського регіоналізму та автономізації.

Методи дослідження. Методологія дипломної роботи бакалавра визначалася у відповідності до характеру й змісту поставлених нами наукових завдань та особливостей об'єкта і предмета дослідження. Вона складає загальнонаукову й спеціальну методологію політології. Відтак методологічна

база нашого дослідження спирається на застосування загальнологічних і спеціальних методик політичної науки.

Зокрема, в своїй дипломній роботі бакалавра ми використовуємо наступні *загальнологічні методи*: 1) аналіз; 2) синтез; 3) індукція; 4) дедукція; 5) конкретизація; 6) абстрагування.

У рамках *спеціальної методології політичної науки* ми використовуємо наступні методи: 1) *нормативно-правовий* (при висвітленні еволюції законодавчих норм, які регулюють статус етнічної регіональної автономії); 2) *структурно-функціональний* (при аналізі різних емпіричних моделей етнічних регіональних автономій, до прикладу, Каталонії, п'яти італійських автономій із особливим статусом, Корсики); 3) *історико-логічний* (зادля визначення закономірностей виникнення та еволюції етнічних регіональних автономій у країнах Європейського Союзу).

Ступінь наукового вивчення проблеми. Насамперед відзначимо, що в нашій роботі використано як наукову літературу, так і документи політико-правового характеру, зокрема, конституційні закони [38; 48], статутні документи [33; 45–47] а також інформаційні повідомлення в мережі Інтернет [11; 14; 15; 31; 34; 41], що безпосередньо стосуються предмету нашої студії.

Серед учених, які в своїй працях аналізували теоретико-методологічні та конституційно-правові принципи функціонування етнічної територіальної автономії, варто назвати С. Адамовича [1], Я. Верменич [2], В. Малиновського [20], О. Молодцова [21], Н. Мяловицьку [22], В. Тімашову [28], Д. Новицького [23], М. Дністрянського [10] та Р. Коршука [16].

Проблематику етнічних регіональних автономій у королівстві Іспанії піднімають у своїй кандидатській дисертації «Політичний регіоналізм у контексті демократизації Королівства Іспанія» С. Гвоздинський [3–6].

Інститут автономії у рамках політико-правової системи Італії розглядають у своїх студіях М. Гусяк [7], О. Лазор та І. Шелепницька [18; 29; 30], А. Панов [24]. Про італійський сепаратизм як один із проявів політики

регіоналізму його безпекові виклики для Європи пишуть В. Патійчук і Н. Манзій [26].

Етнополітичну проблематику Корсики в своїх дослідженнях вивчала І. Кутелева [17].

Структура роботи визначена загальною метою й поставленими автором вище чотирма дослідницькими завданнями. Дипломна робота бакалавра складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел із 49-ти найменувань).

У першому розділі **«Теоретико-методологічні підходи до вивчення етнічних регіональних автономій»** проаналізовано концептуальні положення, що визначають автономний статус етнічних груп; зокрема, йдеться про принципи національно-культурної (нетериторіальної) та етнічної територіальної (національно-територіальної та національно-державної) автономій; вказані приклади практичної реалізації названих емпіричних моделей у сучасному світі.

У другому розділі **«Політико-правові основи функціонування автономних областей у Королівстві Іспанія»** розглянуто проблематику децентралізованої унітарної країни Іспанії; в якості case study йдеться про «широку» автономію Каталонії.

У третьому розділі **«Етнічна специфіка регіонів із особливим статусом автономії в Італійській Республіці»** висвітлено етнокультурні особливості п'яти областей Італії з особливим статусом (Сицилія, Сардинія, Фріулі-Венеція-Джулія, Валле-д'Аоста, Трентіно-Альто-Адідже).

У четвертому розділі **«Особливості функціонування Територіальної спільноти Корсика (Французька Республіка)»** окреслено політико-історичні причини виникнення та сучасні реалії функціонування Корсики як етнічної регіональної автономії у складі Франції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЕТНІЧНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ АВТОНОМІЙ

Поняття «автономія» походить із грецької мови та означає «незалежність», «самоврядування». Він є досить багатозначним і його, зазвичай, розглядають у трьох наступних дискурсивних значеннях:

1) у загальному розумінні – це незалежність від влади чи зовнішніх впливів; самоврядування; право самостійного управління, розв'язання економічних, адміністративних та інших проблем певним суб'єктом (регіоном, установою, спільнотою);

2) у філософії – як самостійність буття суб'єктів, які скеровується свободою волі та власними моральними принципами, тобто буття, що є вільним від впливу зовнішніх факторів, норм та правил;

3) у державно-управлінській науці та політичній практиці – як юридично закріплене право на самоуправління частини території держави, що вирізняється особливостями національного складу та побуту населення.

Українська дослідниця Н. Мяловицька зазначає, що в юридичному сенсі автономію слід віднести до категорії конституційного права як загального поняття, яке відображає «особливий статус території чи організації в державі, що передбачає відносно самостійне розв'язання внутрішніх проблем поза межами прав і повноважень держави чи організації, до складу яких входить дана самоврядна одиниця». Такий підхід до визначення поняття «автономія», яке сформульоване в академічному науковому виданні, поділяють більшість правознавців України. Водночас у працях українських науковців існують також інші визначення поняття «автономія». Поряд із цим, як констатує вчена-правознавець «серйозних теоретичних суперечок щодо сутності цього поняття в сучасній зарубіжній та вітчизняній літературі немає. Цей факт пояснюється

тим, що процес автономізації в країнах Європи завершився головним чином у ХХ ст. і утворення нових автономій відбувається вкрай рідко. Крім того, останнім часом увага громадської думки привернута до нової модної теми – регіоналізації території європейських країн» [22]. Про це, як побачимо нижче, яскраво свідчить досвід таких унітарних країн Європи як Іспанія, Італія та Франція, які ми обрали за об'єкт нашого дослідження.

У своїй статті Н. Мяловицька пише, що автономії, які не є пов'язані з територією називаються *екстериторіальними*. Зміст таких автономій полягає в тому, щоб надати самостійність представникам різних окремих етносів у питаннях культурного життя. В науковій літературі екстериторіальну автономію поділяють на дві форми: *персональну автономію* (національні меншини, які не проживають компактно, об'єднуються в різні спілки, щоб формувати та задовільняти власні етнокультурні запити) та *корпоративною автономією* (представникам меншин надаються місця в державному апараті, а представники державної служби, які не відносяться до меншини, мають обов'язково володіти її мовою та бути обізнаними в її звичаях) [22]. Тобто, можна сказати, що у світі в різних етнічних регіональних автономіях є спільні ознаки, але доволі часто відрізняється концепція їх побудови та утворення всередині держав.

Таким чином, можна констатувати, що загалом *автономні утворення* функціонують у двох формах – *національно-культурній* та *національно-територіальній*. Національно-культурна автономія є формою врахування в етнонаціональній політиці поліетнічної держави специфічних інтересів і потреб національних меншин, механізм забезпечення рівноправності етнічних спільнот. Це – одна з форм самовизначення національних меншин, модель реалізації ними свого права на вільний етнокультурний розвиток. На відміну від національно-територіальної автономії автономії, національно-культурна автономія базується на екстериторіальних засадах, безвідносно до адміністративно-територіального устрою держави. З іншого боку, вона є

елементом формування громадянського суспільства, й у цьому контексті її значення виходить за межі суто задоволення колективних прав національних меншин [7].

Принагідно нагадаємо, що ідея національно-культурної автономії була запропонована ще наприкінці XIX – на початку XX ст. австрійськими соціал-демократами й стала однією з ідеологічних засад Другого Інтернаціоналу. Так, австромарксист О. Бауер та К. Реннер виходили з того, що джерелом і носієм національних прав мають бути не території, а самі нації в особі утворених на основі добровільності національних союзів. У такий спосіб мислилося перетворення націй на суб'єкт, а не лише об'єкт права. На основі особистих заяв повнолітніх громадян мав складатися кадастр, яким визначалася персональна належність громадян до тієї чи іншої етнічної громади. Створеним на основі «екстериторіального конституювання націй» об'єднанням громадян передавалися управління школою, культурними закладами, релігійними інституціями відповідно до національних традицій та звичаїв, з обов'язковим використанням матуринської мови [2].

У своїй праці «Держава і нація» (1899) австрійський теоретик К. Реннер пробував розв'язати політичну «квадратуру кола», тобто конфлікт між нацією і державою. Мова йде про дилему: що має пріоритет «національна держава» чи «державна нація»? Як відомо, більшість держав – це Австро-Угорщина в мініатюрі. Звідси й проблеми національних меншин і потреба правового їх захисту із боку міжнародної спільноти. Навіть під час Першої світової війни К. Реннер не втрачав віру в доцільність існування Австро-Угорщини. У передмові до програмної публікації суто націоналістичного характеру «Відновлення Австрії» він апелював до громадської думки цієї держави на захист своєї улюбленої тези про «наддунайську Швейцарію», яка повинна лише конституційно модернізуватися та демократизуватися в контексті вимог часу [28, с. 106–107].

Як вчений-правознавець та політик К. Реннер пропонував у рамках майбутнього державного устрою Австро-Угорщини проект так званої «культурно-національної автономії». Він дотримувався ідеї багатонаціональної держави у вигляді демократичної федерації на основі політичної та культурної рівноправності меншин. Фундаментом програми «культурно-національної автономії» стала ідея про екстериторіальність нації. Оскільки джерелом міжнаціональних конфліктів є боротьба за політичний простір, тому необхідно розмежувати політичне та національне життя через «автономізацію нації від держави». Реалії досягнення «культурно-національної автономії» К. Реннер пов'язував з виборами. З одного боку, вибори мали відбуватися за територіальною приналежністю громадян до всіх органів державної влади. З іншого, проведення «екстериторіальних виборів» за ознакою національної приналежності до органів культурно-національного самоврядування. Сфера повноважень останніх – це регулювання процесів функціонування національної культури, мови, справ виховання, освіти і т.п. Відтак суперечки та конфлікти між державою й «автономними націями» покликаний розв'язувати адміністративний суд [10, с. 85].

Варто зауважити, що в Україні спроба реалізувати програму національно-культурної автономії за «реннерівським форматом» була зроблена Українською Центральною Радою. Зокрема, прийнятий нею 22 (9) січня 1918 року Закон Української Народної Республіки «Про національно-персональну автономію» надавав право на автономію російській, єврейській та польській етнічним громадам, що мешкали в Україні. Щодо інших меншин надання такого права обумовлювалося поданням відповідної заяви з 10 тис. підписами. Національні союзи, що мали утворюватися у такий спосіб, отримували статус державних. Але, як відомо з політичної історії, в складних умовах громадянської війни в Україні впродовж 1917–1921 років до практичної реалізації національно-територіальної автономії справа так і не дійшла.

Питання етнополітики та етнічних регіональних автономій у своїй праці розглядає вітчизняний політолог Р. Коршук [16]. Вчений аналізує особливості етнополітики, як складової політичного суспільного життя, розглядає форми етнічних спільнот. В етнополітичній практиці етнічна регіональна автономія вважається однією з найефективніших форм вирішення різних проблем меншин, але і несе з собою загрози появи етносепаратистських рухів. Якщо в унітарних державах етнічні регіональні автономії функціонують як національно-територіальні одиниці (Гренландія, Фарерські острови та ін.), то у федеративних державах автономії можуть бути у вигляді національно-державних утворень у якості суб'єктів федерації (Квебек, Чеченська Республіка тощо).

На думку вітчизняного політолога Р. Коршука, можна на сучасному етапі можна говорити про «три типи територіальних автономій: адміністративно-територіальні, національно-територіальні та національно-державні» [16, с. 153–154]. Ці форми автономії допомагають впроваджувати реалізацію прав етнічної спільноти на певний рівень самостійності. Наприклад, національно-державні та національно-територіальні автономії мають власні органи законодавчої та виконавчої влади.

Водночас національно-культурна автономія побудована за іншою моделлю. Як мовилось вище, вона є формою самоврядування всієї етнічної групи незалежно від місця їх проживання. Відтак різні країни впроваджують у себе різні форми автономій. Кожна з моделей несе в собі, як плюси, так і мінуси, тому держави намагаються знайти оптимальний варіант співіснування етнічних регіональних автономій.

На сучасному етапі, на думку Р. Коршука, *національно-культурна автономія* функціонує в двох формах – *корпоративній та персональній* [16, с. 159]. Специфіка корпоративної національно-культурної автономії полягає у створенні представниками етнічної громади спеціальних інститутів самоврядування на загальнодержавному або регіональному рівні.

Необхідно відзначити, що ефективною інституцією у рамках забезпечення національно-культурної автономії корпоративного типу є так звані «парламенти саамів», тобто квазі-парламенти, які є представницькими, але не законодавчими органами етнічної меншини у Фінляндії, Швеції та Норвегії. Діяльність «саамських парламентів» (більш точний переклад їх найменувань – Збори саамів) врегульована спеціальними законами і навіть конституціями (у Норвегії та Фінляндії). Всі «саамські парламенти» є виборним, при цьому порядок проведення виборів в них суттєво відрізняється від виборів до національних парламентів. Зокрема, для формування загальногромадянських парламентів в цих державах використовується пропорційна виборча система, для виборів до представницьких органів саамів – мажоритарна. Вибори, як правило, проходять не на всій території держави, а лише в тих регіонах, де саами традиційно проживають. Брати участь у виборах може не будь-який громадянин, але лише той, хто вважає себе саамом і відповідає умовам належності до цього народу. Кандидатури на посади представників визначаються в порядку самовисування або вносяться громадськими об'єднаннями саамів (у Норвегії – політичними партіями за участю саамів). Чисельність «саамських парламентів» невелика: від 21 представника у Фінляндії до 39 – в Норвегії. Найбільш примітним є те, що вони формуються й діють при органах виконавчої влади, зокрема загальнонаціональних міністерствах. У Фінляндії – при Міністерстві юстиції, в Швеції – при Міністерстві сільського господарства. Норвезький «парламент саамів» функціонально пов'язаний відразу з декількома міністерствами. Крім того, в Норвегії діє Державний секретар із проблем саамів [16, с. 159–160].

Зауважимо, що на протипагу корпоративній, персональна національно-культурна автономія забезпечується шляхом створення національно-культурних товариств, релігійних організацій, земляцтв, недільних шкіл тощо. Ця форма нетериторіальної автономії меншин є найбільш розповсюдженою в світі. Найбільш типовою формою реалізації колективних прав національних

меншин у рамках є персональної національно-культурної автономії є громадські організації. Вони є формалізованими, самодіяльними (неурядовими) неприбутковими об'єднаннями громадян, мета діяльності яких спрямована на реалізацію різноманітних колективних інтересів і захист колективних прав представників етнічної громади [16, с. 160]. У такому широкому значенні до розряду громадських організацій потрапляють досить різні за суттю інституції, про що йшлося вище. Втім, на наш погляд, така форма національно-культурної автономії зосереджує представників національних меншин у вузьких етнокультурних рамках, а не на рівні публічного представництва своїх інтересів у взаємодії з владою. Громадські організації національних меншин таким чином знаходяться в режимі взаємної конкуренції та обмежених гарантій їхніх прав із боку держави, про що зокрема свідчить досвід України (в першу чергу йдеться про ромські громадські організації).

Національно-територіальна автономія також виступає одним із способів вирішення етнонаціонального питання в поліетнічному просторі держави. Він передбачає надання окремої частини (або частин) унітарної держави, населеної переважно представниками будь-якої національної меншини, певної самостійності у вирішенні питань внутрішнього життя. Статус суб'єктів національно-територіальної автономії, як правило, трохи вище, ніж статус суб'єктів регіональної автономії, і нижче, ніж у суб'єктів національно-державної автономії [1].

Національно-територіальна автономія поширюється не тільки на адміністративну, але й на мовну та освітньо-культурну сфери. Відповідно до «Лундських рекомендацій про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті» 1999 року держава, зокрема, делегує ряд функцій «органам місцевої, регіональної або автономної адміністрації», які можуть формуватися «з урахуванням історичної та територіальної специфіки конкретних національних меншин» й більш ефективно реагувати на проблеми

цих меншин [19, с. 12]. Відтак суб'єкти національно-територіальної автономії мають власну систему самостійно сформованих державних органів (виконавчих і законодавчих), що діють під наглядом центральних органів влади. Вони можуть видавати з установлених центром кола питань свої законодавчі акти. На території національно-територіальної автономії поряд із загальнодержавною офіційно використовується мова національної меншини. Прикладами таких національно-територіальних одиниць, зокрема, є Аландські острови в Фінляндії, де проживають шведи; Гренландія (ескімоси-інуїти) і Фарерські острови (фарерці) у Данії. Спеціальний статус із регіональним парламентом має Корсика (корсиканці) у Франції. Компактна тюркомовна група гагаузів на півдні Молдови (понад 80 % населення) у кінці 1994 року отримала статус автономного територіального утворення Гагаузії (Гагауз Ері).

Національно-державна (політична) автономія може мати типові ознаки державності, її органам надаються права приймати деякі законодавчі акти з місцевих питань. На відміну від суб'єктів федеративних держав, які інколи можуть мати свою судову систему аж до верховних судів (наприклад, у США – Д.Л.), автономні утворення своїх судів не мають, розташовані на їх території суди входять до єдиної судової системи всієї держави. У поодиноких випадках політичне автономне утворення має своє громадянство і свою конституцію. У цьому разі громадянин автономії одночасно є громадянином держави, до складу якої входить ця автономія.

На сучасному етапі в світі наявні різні форми політичної (національно-державної) автономії існують у багатьох унітарних державах світу. Це – Північна Ірландія, Шотландія та Уельс у Великій Британії; Республіка Нахічевань в Азербайджані та Республіка Каракалпакія в Узбекистані [16, с. 154].

Необхідно констатувати, що поділ автономних утворень на національно-культурні та національно-територіальні на сьогодні є усталеною традицією політологічного наративу. Втім упродовж останнього часу в науковій

літературі починає вживатися термін «етнічна регіональна автономія» (*ethnic regional autonomy*). Під ним вчені-політологи розглядають адміністративно-територіальну одиницю першого субнаціонального (регіонального) рівня, яка конституюється на етнічній основі й у рамках пріоритету національної держави має досить високий рівень політичного самоврядування [44].

У рамках сучасного концепту етнічної регіональної автономії етнічність розглядається в соціально-конструктивістському контексті як соціальна організація культурних відмінностей, що є результатом тієї чи іншої інтерпретації соціальної реальності. Відповідно, етнічність визначається як соціальна категоризація, яка ґрунтується на суб'єктивному уявленні про загальне походження («*common descent*», «*common origin*»), незалежно від того, на чому засноване це уявлення – на кольорі шкіри, зовнішності, мові, релігії чи інших критеріях або їх комбінації. Відтак виділяють два базові індикатори, що сприяли наданню регіону автономії за етнічною ознакою: 1) автономія надана внаслідок етнополітичного конфлікту/руху за самовизначення (а також з приводу мови, релігії тощо); 2) автономію надано внаслідок реалізації етнонаціональної політики держави (див. Додаток А).

На завершення варто зауважити, що проблема взаємовідносин «центр – регіони» розглядається також у рамках концепту «нового регіоналізму», який виступає теоретико-методологічною підставою для регіоналізації та асиметричної децентралізації. Вже в 1996 році Декларація щодо регіоналізму в Європі проголосила «принцип відтворення політичної самобутності регіону в різноманітних формах політичної організації, якій його населення віддає перевагу. Європа наближається до розуміння регіону як аналогу особливого «світу» з притаманним тільки йому менталітетом, способом мислення, традиціями, світоглядом і світовідчуттям (Фернан Бродель)» [21, с. 137]. Тобто, йдеться власне про неоднакові (асиметричні) повноваження регіонів держави. Вони мають формуватися відповідно до місцевих потреб, географічних та соціально-демографічних параметрів конкретних регіонів

(площа регіону, чисельність населення, співвідношення міста та села, рівнинних та гірських територій, сільськогосподарських та промислових зон тощо) а також податкової спроможності на місцях.

На наш погляд, асиметрична унітарна держава, яка має в своєму адміністративно-територіальному устрої автономні утворення, відрізняється від асиметричної децентралізованої держави в рамках концепту «нового регіоналізму». Головна відмінність поляє в пріоритеті етнічного фактору, тобто компактного проживання етнічної громади, яка становить більшість в конкретному регіоні. Саме цей індикатор береться до уваги в процесі формування асиметричної автономії. З іншого боку, асиметрична децентралізація в контексті «нового регіоналізму» спирається більш на соціально-економічні, інфраструктурні та соціально-географічні показники.

У своїй статті вітчизняний політолог В. Малиновський здійснивши теоретичне осмислення природи і сутності регіоналізму та регіоналізації визначає 3 моделі регіоналізації: 1) децентралізація; 2) автономізація; 3) федералізація. Перша модель «передбачає розподіл прав і обов'язків між органами публічної влади з передачею повноважень на той рівень публічного управління, який здатний найефективніше реалізовувати їх на засадах субсидіарності їх на засадах субсидіарності». Друга модель (автономізація/деволюція) застосовує «механізм передачі (делегування) центральними органами державної влади частини своїх повноважень регіональним органам» [20, с. 299]. Цю модель в реалізації політики регіоналізації обрали Велика Британія, Іспанія та Італія.

До регіональних унітарних держав відцентрового асиметричного формату відносимо Іспанію та Італію, в той час як унітаризм Франції є доцентровим і симетричним. Водночас етнополітичні процеси на Корсиці впродовж останніх десятиліть засвідчують про зміни у внутрішній політиці Франції, які, очевидно, з часом сприятимуть більш широкій автономізації цього етнічного регіону.

Таким чином, етнічна проблематика автономізації в умовах гетерогенного суспільства була започаткована ще в кінці XIX – на початку XX ст. Австромарксистська модель передбачала надання національно-культурної автономії не лише тим національним меншинам, які проживали компактно, а й тим, невеликі общини яких були розсіяні по іноетнічних територіях. Засобом захисту їхніх інтересів мав стати двопалатний парламент. У такий спосіб австромарксистки сподівалися забезпечити еволюційну демократизацію надмірно централізованих держав.

Водночас із плином часу національні держави (друга половина XX ст.) сконструювали дієвий механізм урегулювання/попередження етнополітичних конфліктів через створення національно-територіальних і національно-державних автономій. Вони успішно функціонують як у рамках федерацій, так і унітарних країн. Слід зауважити, що на сучасному етапі поряд із усталеним терміном «національно-територіальна автономія» доволі релевантного застосування набуло поняття етнічної регіональної автономії, яке ми власне й застосовуємо в рамках нашої дипломної роботи бакалавра.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОНОМНИХ ОБЛАСТЕЙ У КОРОЛІВСТВІ ІСПАНІЯ

Королівство Іспанія (*Reino de España*) – це парламентська монархія, де править король Філіп VI (із 19 червня 2014 року), водночас реальна виконавча влада належить прем'єр-міністру, який очолює уряд. Із 2 червня 2018 року на цій посаді знаходиться лідер іспанських соціалістів Педро Санчес Перес-Кастехон.

Політико-правовий фундамент процесу демократизації іспанського суспільства заклала Конституція 1978 року, прийнята на основі консенсусу ключових політичних сил країни. Зокрема, ст. 2 Конституції Іспанії констатує: «Конституція заснована на непорушній єдності іспанської нації, що є єдиною і неподільною для всіх іспанців. Вона визнає і гарантує право на автономію національностей і регіонів, з яких вони складаються, а також солідарність між ними» [48]. Таким чином, формула «національності та регіони» знаменувала собою розрив із франкістською концепцією «єдиної іспанської нації».

Уперше в державно-конституційній історії країни нація визначалася як «сукупність національностей». Відповідно до Конституції, поряд з іспанською мовою (*Castellano*), оголошеною державною, на території автономій офіційними ставали мови національностей, які там проживали (каталонців, басків, галісійців). Тим самим було покінчено з характерною для франкістської доби дискримінацією у мовній сфері, створені можливості для розвитку національних мов і культур [48].

Конституція Іспанії передбачає, що «національності та регіони» можуть стати «автономними громадами» у трьох випадках: 1) дві або більше провінцій, які мають спільні історичні, культурні та економічні особливості; 2) острівні території; 3) провінція з «історичною регіональною ідентичністю».

У адміністративно-територіальному форматі Іспанське королівство поділяється на 17 автономних областей і 2 автономні міста – Сеута й Мелілья, розташовані на узбережжі Північної Африки, що поєднують 50 провінцій (див. Додаток Б). Варто зауважити, що ряд сучасних іспанських автономій колись були самостійними або напівсамостійними державами зі своїми особливостями. На сьогодні їх політико-правовий устрій закріплено в автономних статутах, які базуються на тих самих принципах, що й політична система Іспанії загалом.

Необхідно зауважити, що в другій половині 80-х років минулого століття уряд Іспанії «не поспішав передавати повноваження автономних громад тим адміністративно-територіальним одиницям, які набули цього статусу відповідно до ст. 147 Конституції Іспанії. Автономні громади вимагали від центрального уряду визнати їхній статус і передати відповідні повноваження. Тоді у 1992 році між прем'єр-міністром Іспанії та лідером парламентської опозиції було укладено «Другий автономний пакт», завдяки якому автономні громади отримали нові повноваження, а їхні статuti автономії було змінено відповідним чином. Країна Басків та Каталонія отримали статус автономних громад у 1979 році; Галісія та Андалусія – у 1981 році; Валенсія, Канарські острови і Наварра – у 1983 році. Решта автономних громад отримали відповідний статус у 1993 році. У 1995 році дві міста Сеута та Мелілья отримали спеціальний статус, менший ніж у автономних громад, але більший ніж у провінцій» [12].

Іспанію часто називають «недосконалою» або «неповною» федерацією або країною з квазі-дєральною устроєм [9, с. 6]. Дійсно, в її адміністративно-територіальному устрої є ряд елементів, які типологічно характерні для федеративних держав. Насамперед мова йде про етнонаціональну проблематику, яка регулюється в рамках підходу «єдності в різноманітті». Іспанія завжди вирізнялася мовно-культурним плюралізмом. Головними етносами країни є іспанці, каталонці, баски та галісійці. Однак часом через

процесами автономізації та заохочення вивчення місцевих мов (арагонська мова, астурионська мова) практично в кожному автономному співтоваристві в тій чи іншій мірі формуються власні етнічні та регіональні ідентичності [31]. Крім цього зазначимо, що в країні з часів Середньовіччя проживала ромська етнічна громада (кале). Згідно з генетичними дослідженнями Лідського університету 2008 року 20 % сучасного населення Іспанії має єврейське коріння по чоловічій лінії, а 11 % мають арабські та берберські етнічні коріння.

Зазначимо, що офіційна мова (іспанська або кастильська) є рідною для 74 % населення країни. Поширені також інші мови: каталонська (Каталонія, Балеарські острови, Валенсія) – 17 %; аранська говірка каталонської (Бальд'Аран) – 5 тис. Носіїв; галісійська (Галісія) – 7 %; баскська (Країна Басків, Наварра) – 2 % населення. Іспанія, як член Ради Європи, 5 листопада 1992 року підписала та ратифікувала 9 квітня 2001 року Європейську хартію регіональних мов (вступила в дію 1 серпня 2001 року). Відтак регіональними мовами визнані: арагонська (в Арагоні), астурійська (в Астурії, Кастилії і Леоні), баскська (у Країні Басків та Наваррі), каталонська (у Каталонії й на Балеарських островах), валенсійська (у Валенсії) та галісійська (у Галісії) [31].

Ще одним елементом «федеративного устрою» в сучасній Іспанії є децентралізація управління. Важливою є основоположна ознака – здатність суб'єктів автономії до політичної та інституційної самоорганізації. Власне в часи демократії (1980–1990-ті роки) й відбувалася поетапна передача компетенцій, повноважень і фінансових прерогатив автономним співтовариствам для вирішення питань місцевого та регіонального значення.

Варто відзначити, що відповідно до законодавства в Іспанії існують три види автономій – «широкі» (Каталонія, Країна Басків, Галісія, Андалусія), «вузькі» (більша частина автономних утворень) та «спеціальні» (Наварра, Канарські острови), що розрізняються обсягом наданих їм центральним урядом прав і привілеїв. Крім цього політико-правова асиметрія виражається і в адміністративних відмінностях між автономіями, в які входять декілька

провінцій (таких є десять: Андалусія, Арагон, Валенсія, Галісія, Естремадура, Канарські острови, Кастилія-Ла-Манча, Кастилія і Леон, Каталонія, Країна Басків), і тими, які складаються тільки з однієї (їх сім: Астурія, Балеарські острови, Кантабрія, Мурсія, Наварра, Ла-Ріоха та столиця – м. Мадрид). Специфіка перших полягає в наявності трьох рівнів управління – власне автономії, провінцій і муніципалітетів. У автономіях, що включають тільки одну провінцію, вибори в провінційні збори не проводяться.

Отож, найширшою є автономія у Країні Басків, Каталонії, Галісії та Андалусії. Зокрема, на Країну Басків, Каталонію та Наварру не розповсюджується юрисдикція Національної поліції Іспанії. Замість загальнонаціональної поліції в цих автономіях діють: Ertzaintza (Країна Басків), Mozos de Escuadra (Каталонія) та Policía Foral de Navarra (Наварра). Поряд із ними, як і в інших регіонах країни, діють інші правоохоронні органи – Громадянська гвардія та муніципальна поліція [12].

Варто зауважити, що ст. 152 Конституції Королівства Іспанія встановлює загальну модель устрою автономних органів влади. Статутами автономій передбачаються: 1) парламент, який обирається шляхом загальних виборів на основі пропорційної системи представництва; 2) президент; 3) уряд, що виконує виконавчі та адміністративні функції; 4) Верховний Суд автономії, що є вищим судовим органом на її території [48].

Практично в кожній автономній області Іспанії функціонує однопалатний парламент, який обирають на прямих загальних виборах та уряд, що відповідно підзвітний парламенту автономії. До складу урядів автономій входять регіональні міністри. «Автономні громади очолюють президенти – так називається посада регіонального «прем'єр-міністра». Найчастіше регіональні президенти – це представники політичних партій, що мають більшість у відповідному регіональному парламенті. Назви парламентів автономних громад часто відображають історичні традиції (Cortes, Junta General, Parlamento, Asamblea). Наприклад, у Каталонії є свій парламент та

уряд, які каталонською мовою називаються одним словом «Генералітат». До складу парламенту Каталонії входить 135 депутатів. Уряд Каталонії, до складу якого входить 12 міністрів, очолює президент. Також у Каталонії є своя поліція і своє телебачення. Також у Каталонії представлені інституції Європейського Союзу: офіс Європарламенту та офіс Європейської Комісії» [12].

Слід зауважити, що вибори парламентів автономних областей проходять одночасно у 13-ти з 17-ти автономних спільнот, у той час як Країна Басків, Каталонія, Галісія та Андалусія призначають вибори самостійно. Так, у Каталонії та Країні Басків перші автономні вибори відбулися ще в 1980 році. У 1981 році пройшли автономні вибори в Галісії, а в 1982 році – в Андалусії. У 1983 році прямі вибори було проведено в усіх автономних громадах. Спеціальні автономні регіони Сеута та Мелілья обирають свої ради з 1978 року.

При формуванні національного парламенту Іспанії а також парламентів автономних областей використовується пропорційна виборча система в територіальних виборчих округах за методом д'Онדה з використанням закритих списків. Відтак ця система дозволяє гарантувати представництво всіх адміністративно-територіальних одиниць, які формують відповідну «автономну громаду». Президент автономної громади має право розпустити парламент відповідної автономної громади і призначити дострокові вибори [12].

У ст. 149 Конституції Королівства Іспанія перераховані повноваження, які винятково належать до відання центру, а в ст. 148 поданий перелік питань, які можуть бути віднесені до відання автономних утворень [48]. Останній є досить широким, особливо якщо врахувати, що питання, які спеціально не віднесені Конституцією до відання держави, можуть бути передані автономним утворенням відповідно до їх Статутів. При цьому діє й зворотний принцип, згідно з яким компетенція по питань, не включених до Статутів, передається державі. Цей принцип забезпечує те, що кожен суб'єкт бере на

себе лише ті зобов'язання, які в змозі виконати, про решту береться подбати держава. Тобто індивідуальний набір прав і обов'язків кожне автономне утворення у межах ст. 149 вибирає собі саме з урахуванням своїх можливостей та потреб. Підсумком процесу автономізації, як бачимо, стала парадоксальна ситуація: Іспанія, не маючи федеративний устрій, увійшла до групи найбільш децентралізованих країн сучасного світу [48].

Окремо зауважимо, що для автономних областей у Іспанії діють податкові режими двох типів: 1) загальний режим (*«common regime»*); 2) спеціальний податковий режим (*«foral regime»*) для Наварри і Країни Басків.

Що стосується загального режиму, то поступові зміни законодавства збільшили повноваження громад у сфері оподаткування та підняли суму податкових надходжень, що направляються громадам, зокрема: 1) податок на доходи фізичних осіб – 50 %; 2) ПДВ – 50 %; 3) акцизи на товарну продукцію з алкоголю, тютюну та вуглеводнів – 58 %; 4) роздрібний продаж нафтопродуктів – 100 %; 5) податок на електрику – 100 %; 6) передача власності та гербовий збір – 100 % (крім корпоративних транзакцій); 7) реєстрація транспортних засобів – 100 %; 8) податок на азартні ігри – 100 %; 9) податок на розкіш – 100 %; 10) податок на спадщину та подарунки – 100 % [12].

Поряд із цим Наварра і Країна Басків «збирають майже усі податки на регіональному рівні (*«foral regime»*), тому вони направляють центральному уряду тільки заздалегідь установлену частину податкових надходжень (внесок – *ascupo*, «quota» *ogaportación*), призначених для реалізації компетенцій, що є ексклюзивними для держави (таких як закордонні справи і оборона). Протягом останніх років, на ці витрати припадало близько 7 % – 12 % від загального збору податків в регіоні» [18]. Наварра та країна Басків не беруть участь у «фіскальному вирівнюванні», відтак вони не отримують грошей від центрального уряду. Зрештою ці регіони мають найбільшу фіскальну автономію у рамках усього Європейського Союзу.

Принагідно зауважимо, що одним із перших, так званих історичних регіонів, якому було надано особливий статус після прийняття Конституції Іспанії є Каталонія. Саме цю частину Іспанського корівства візьмемо в якості *case study* проблематики функціонування етнічної регіональної автономії. Як відомо, цей регіон характеризується значними лінгвістичними та культурними особливостями, потужним економічним потенціалом і власне давньою традицією виборювання своїх автономних прав.

Каталонія в економічній системі держави є одним з найбагатших регіонів, на її частку припадає близько чверті валового внутрішнього продукту Іспанії. За розміром економіки Каталонія випереджує багато країн Європейського Союзу. При цьому місцева влада й населення загалом не задоволені тим, що регіон віддає занадто багато податків Мадриду, не отримуючи натомість достатнього фінансування. Жителі області переконані, що незалежність від центрального уряду Іспанії принесе більшу користь.

Згідно Конституції Каталонія має наступні права на самоврядування: 1) гарантії власної політичної системи для кожної громади, зі своїми установами, що діють в межах своєї юрисдикції незалежно від загального курсу державних установ; це передбачає, що у випадку Каталонії, право мати свою власну партійну систему, причому деякі з цих партій можуть засновуватися виключно в межах спільноти; 2) право створювати свою власну юридичну систему, інтегровану в систему законів держави як підсистема, тобто право на систематизований збір нормативних актів, що регулюють життя спільноти; 3) вироблення власної політики, тобто можливість робити політичні дії відповідно до рішень, які приймаються правлячою більшістю в органах влади спільноти; 4) право брати участь в ухваленні державних рішень за допомогою різних процедур, що забезпечують співпрацю з центральною владою; 5) право мати свої власні економічні ресурси для задоволення своїх потреб, тобто право на фінансову автономію [48].

Статут автономії Каталонії говорить, що «установа, в рамках якої політично організовано каталонське самоврядування» – Женералітет. Таким чином, Статут відновлює назву, якою називалася політична влада в Каталонії в минулі часи. Але в той же час ця установа об'єднує в собі цілу сукупність інститутів: парламент, президентську владу і виконавчий орган, тобто уряд. Це і є ядро каталонського самоврядування, навколо якого виростають інші інститути, також передбачені Статутом [45].

Із положень Конституції та Статуту легко зрозуміти, що каталонські інститути взаємодіють між собою за схемою, характерною для парламентської системи правління: єдиний орган, який обирається безпосередньо народом, вибирає і скидає главу уряду, який не може керувати і залишатися на своєму посту без довіри і підтримки більшості членів законодавчої палати. Розглянемо цю схему. Відповідно до Статуту, парламент представляє народ Каталонії і здійснює законодавчу владу, стверджує бюджет, стимулює і контролює політичну і урядову діяльність. Він обирається на чотири роки загальним, вільним, рівним і прямим голосуванням за системою пропорційного представництва. Вибори в парламент повинні проводитися на основі закону про вибори, який затверджується самим парламентом [45].

Парламент Каталонії складається не більше як 150 депутатів, що обираються в чотирьох виборчих округах, які відповідають чотирьом каталонським провінціям: Барселоні, Таррагоні, Леріда і Жероне. Голосування проводиться за списками кандидатів, кандидати в списках згруповані по блокам, виборці не можуть вносити до списків нові кандидатури. Виборча формула – пропорційне представництво по системі найбільшого середнього показника, так звана формула д'Ондта. Мінімальний відсоток голосів, необхідних, щоб отримати представництво в парламенті, становить 3 % визнаних дійсними голосів в окрузі. Організація і функціонування парламенту відтворює класичну схему іспанського парламенту. Парламент має свого президента, головує раду та постійну комісію. Робота проходить на

пленарних засіданнях і в комісіях, в яких представлені всі парламентські групи. Крім виконання законодавчих та бюджетних функцій, вона готує законопроекти, які вносяться до парламенту Іспанії. Хоча парламент Каталонії успішно функціонує як законодавча та погоджувальна установа, з політичної точки зору це не найголовніший з каталонських інститутів [45].

Уряд – це колегіальний орган, який спрямовує політичну та адміністративну діяльність Женералітету. У число його функцій входять розробка основних напрямків діяльності уряду, робота над бюджетом, прийняття законопроектів, законотворча діяльність і призначення чиновників на високі адміністративні пости. Урядовці призначаються і звільняються з посади президентом Женералітета; кожен з них очолює якийсь департамент. Різні уряди Каталонії з тих пір, як був затверджений її Статут, склалися приблизно з 12-ти департаментів: внутрішніх справ, юстиції, промисловості, освіти, культури, економіки, громадських робіт, охорони здоров'я і соціального забезпечення, торгівлі та туризму, сільського господарства, праці [45].

У контексті нашого аналізу функціонування етнічної територіальної автономії на прикладі Каталонії звернемо також увагу на тенденції суверенізації, етносепаратизму та прагнення до сецесії (відокремлення) від Іспанії. Варто нагадати, що прийнятий у 2006 році новий Статут автономії включив статтю, що називала Каталонію «нацією». Іспанський парламент виключив це положення зі Статуту Каталонії, але у преамбулі Статуту визнав, що каталонський парламент проголосував за назву Каталонії «нацією», але Каталонія все ж є «національністю» [35].

У 2013 році Каталонія прийняла декларацію про суверенітет, відповідно до якої Каталонія є «суверенним політичним і правовим суб'єктом у складі Іспанії». Однак офіційно Іспанія його не визнала. У 2014 році було проведено консультативний референдум щодо виходу зі складу Іспанії. За результатами цього референдуму 80 % каталонців, які взяли участь у голосуванні, висловили

підтримку незалежності Каталонії від Іспанії (у 2010 році кількість прибічників незалежності регіону не перевищувала 20 %. Однак результати референдуму Каталонії не було впроваджено – насамперед з огляду на офіційну позицію Іспанії, відповідно до якої у Каталонії немає конституційного права виходити зі складу Іспанії [12].

27 вересня 2015 року відбулися вибори до регіонального парламенту Каталонії, перемогу на яких здобули партії, що виступають за вихід Каталонії зі складу Іспанії. Каталонський уряд назвав голосування «плебісцитним», у той час як центральний уряд плебісцитними ці вибори не визнав. Відтак 9 листопада 2015 року каталонський парламент проголосував за прийняття резолюції про відокремлення від Іспанії (72 голоси «за», 63 «проти»).

6 вересня 2017 року каталонський парламент узгодив проведення референдуму на 1 жовтня та процес відокремлення від Іспанії. Він дозволяв проголошення незалежності регіону вже за 48 годин у разі згоди населення. В той же час іспанський уряд виступив проти проведення референдуму і назвав його антиконституційним. Після схвалення референдуму на підтримку незалежності вишло близько 700 каталонських мерів. МВС Іспанії оголосило про відправлення додаткових підрозділів поліції до Каталонії з метою недопущення референдуму, запланованого на 1 жовтня. Незважаючи на це, у день референдуму 1 жовтня жителі регіону почали збиратись на виборчих дільницях. Почалися перші сутички з поліцією на Національній гвардією.

Маніфестації з приводу перетворення автономії на суверенну Каталонію відбувалися далі. 16 березня 2019 року тисячі людей вийшли на мітинг у Мадриді, висловитися на підтримку незалежності регіону Каталонія. Ключовим гаслом акції стало «Самовизначення це не злочин. Демократія – це вирішувати». 11 вересня 2019 року в Барселоні близько 600 тис. людей взяли участь у мітинг за незалежність Каталонії від Іспанії. 14 жовтня Верховний суд Іспанії виніс вердикт керівникам руху за незалежність Каталонії, заклавши справу, що розглядалася з 2017 року. Організатори референдуму отримали

ув'язнення від 9 до 13 років, після чого в Барселоні знову розпочалися масові протести.

Принагідно зауважимо, що на останніх загальних виборах Іспанії 2023 року в Каталонії участь взяло 65,42 % виборців, що є більшим відсотком, ніж на останніх каталонських виборах та на референдумі за незалежність у жовтні 2017 року. Підтримка каталонського етносепаратизму становила 28,02 % від загальної кількості голосів (Junts, Esquerra Republicana, CUP, PDECat), решта голосів були на користь збереження єдності з Іспанією.

Таким чином, підводячи підсумки другого розділу нашої дипломної роботи бакалавра, можна резюмувати, що державний устрій Іспанського королівства має ознаки регіональної держави та характеризується поєднанням важливих федеративних елементів з ознаками унітарної держави. Сучасна іспанська держава автономій – це гнучка система, що надає можливість регіонам досягнути рівня автономії, який відповідає їхнім потребам, зберігаючи при цьому єдність іспанської нації. Така модель державного устрою значною мірою відповідає потребам іспанського суспільства у забезпеченні культурного різноманіття та викликам європейських інтеграційних процесів.

У то же час на прикладі Каталонії можна пересвідчитися, що етнічна регіональна автономія в межах Іспанії здобула широкі повноваження у різних сферах місцевого самоуправління. Все це репрезентує головні прояви поглиблення іспанського регіоналізму, з одного боку. З іншого, генерує серйозні побоювання щодо посилення сепаратистських тенденцій та можливої дезінтеграції Королівства Іспанія у майбутньому.

Водночас, із іншого боку, необхідно констатувати, що поглиблення євроінтеграційних процесів і зміцнення регіональної складової може відкрити нові можливості для побудови більш міцних відносин як на рівні «центр – регіони», так і в форматі взаємин між різними регіонами Іспанії. Асиметрія владних повноважень автономних областей, зокрема, Каталонії, Галісії,

Країни Басків, цілком дозволяє зберігати власну етноідентичність, розвивати регіональну економіку, туризм тощо. Відтак, за умов підтримання державною владою етнополітичної стабільності, серед сценаріїв етнополітичного майбутнього країни, очевидно, ймовірним є розвиток Іспаніського королівства як регіональної держави.

РОЗДІЛ 3

ЕТНІЧНА СПЕЦИФІКА РЕГІОНІВ ІЗ ОСОБЛИВИМ СТАТУСОМ АВТОНОМІЇ В ІТАЛІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Італійська Республіка (*Repubblica Italiana*) є парламентською республікою. Главою держави є президент, який обирається на 7 років на спільному засіданні палат парламенту за повноправною участю делегатів від обласних рад. Із 3 лютого 2015 року президентом Італії є Серджо Матарелла.

Законодавчу владу в державі здійснює двопалатний парламент, який складається з Палати депутатів (630 депутатів, обраних на 5 років шляхом загальних і прямих виборів) та Сенату (315 сенаторів, які обираються на 5 років від областей) [13].

Виконавчу владу здійснює уряд – Рада Міністрів, що формується парламентом, на чолі з головою. З 22 жовтня 2022 року нею є Джорджа Мелоні, колишня міністерка у справах молоді в четвертому уряді Сільвіо Берлусконі (2008-2011), членкиня Палати депутатів Італії (з 2006) й голова партії «Брати Італії» (з 2014) та Альянсу європейських консерваторів і реформістів (з 2020 року).

Італійська Республіка є членом Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, НАТО та інших міжнародних організацій.

Конституція Італійської Республіки 1947 року проголосила країну унітарною державою, заснованою на принципах місцевої автономії та децентралізації. Відтак Італія ділиться на області, провінції та комуни (муніципалітети). Області (регіони) виступають територіальними утвореннями, наділеними широкими управлінськими повноваженнями і мають власні статuti. Статус областей (регіонів) закріплений в Конституції й державних законах, що гарантують його автономію, самобутність та організаційний устрій. Кожен регіон є територіальною одиницею зі своїм

власним статутом, повноваженнями та функціями відповідно до принципів, встановлених ст. 114 Конституції [38].

Варто зауважити, що Конституція Італії ст. 131 зафіксувала адміністративно-територіальний устрій країни, що складається з 20-ти областей: П'ємонт, Валле-д'Аоста, Ломбардія, Трентіно-Альто-Адідже, Венето, Фріулі-Венеція-Джулія, Лігурія, Емілія-Романья, Тоскана, Умбрія, Марке, Лаціо, Аbruццо, Молізе, Кампанія, Апулія, Базіліката, Калабрія, Сицилія та Сардинія (див. Додаток В).

Згідно ст. 121 Конституції, органами управління в автономних областях є обласна рада, джунта (виконавча рада) та її голова. Рада здійснює законодавчу владу з питаньта наділена функцією затвердження регіонального бюджету. Регіональна рада або асамблея обирається громадянами регіону і є колегіальним органом – аналогом парламенту на загальнодержавному рівні. Вона складається з регіональних радників, які представляють усі політичні сили даної території. Джунта як виконавчий орган влади має адміністративно-нормативні функції. Її члени призначаються президентом регіону, які разом представляють певні політичні сили. Ця регіональна модель управління відповідає моделі загальнодержавної виконавчої влади – главі уряду та Кабінету міністрів [38].

Кожна область Італії має власний офіційний герб і прапор. Також кожен регіон має свій статут, у якому визначені конкретні сфери обласного регулювання, компетенція і внутрішня організація галузі, включаючи право законодавчої ініціативи та референдуму, а також право прийняття обласних законодавчих норм. Області Італії підрозділяються на області, які мають звичайні статути і спеціальні статути. Області зі звичайним статутом були запроваджені в 1970 році. Звичайний статут мають 15 з 20-ти італійських областей. Цей статут приймається й змінюється обласною радою на підставі закону, що схвалюється абсолютною більшістю голосів. Голосування проводиться двічі з інтервалом не менше двох місяців. У разі звернення однієї

п'ятдесятої частини виборців області або однієї п'ятої членів обласної ради протягом трьох місяців після публікації даного статуту у ній проводиться референдум. Вказана специфіка Італії складається в контексті реалізації громадянами так званого «народного вето». Цим правом володіють виборці як на рівні держави, так на рівні регіону. Якщо виборці не згодні з введенням в силу законодавчого акта (в даному випадку на рівні області), їм потрібно набрати певну кількість підписів і направити петицію про проведення народного референдуму з питання вступу в силу законопроекту. У разі винесення статуту на референдум, він промульговується тільки після отримання більшості голосів за даний статут. В іншому випадку він є недійсним [29; 30].

Зауважимо, що власне 5 областей Італії мають спеціальні статuti, що передбачають особливі форми автономії: Сицилія, Сардинія, Трентіно-Альто-Адідже, Фріулі-Венеція-Джулія та Валле-д'Аоста. Різні статуси регіонів обумовлені необхідністю збереження їх історичних, політичних, соціальних і культурних особливостей (ст. 116) [38]. Отже, з 20-ти регіонів Італії 5 мають статус національно-територіальної або етнічної регіональної автономії, які виступають об'єктом нашого дослідження у цьому розділі нашої дипломної роботи бакалавра.

Варто зазначити, що на острівній *Сицилії* перша автономія була створена ще королівським указом у 1946 році, тобто ще до прийняття Конституції Італійської Республіки. Юридично статут Сицилії був затверджений на установчому референдумі та закріплений конституційним законом № 2/1948. Три області отримали спеціальний статут на підставі рішення конституційних зборів 1948 року: Сардинія, Трентіно-Альто Адідже та Валле-д'Аоста. Автономна область Фріулі-Венеція-Джулія була утворена у 1963 році.

Безперечно, що надання особливого статусу Сицилії було пов'язано з комплексом культурно-історичних і територіально-географічних умов і суспільно-політичних факторів. Що стосується останнього, то йдеться про

особливу позицію населення Сицилії щодо майбутнього Італії, що було продемонстровано на конституційному референдумі в червні 1946 року. Населення Сицилії проголосувало за збереження монархії. Поширеними були етносепаратистські настрої, що мали виражену політичну форму у вигляді Руху за незалежність Сицилії [1].

Особливість Сицилії у складі єдиної італійської держави проявляється не тільки в конкретних інституційних установах, але має важливий символічний вимір. Це, наприклад, проявляється в офіційній назві регіону, закріпленому в його Статуті: *Regione Siciliana*, а не *Regione Sicilia*. У цій лівнівистичній специфіці є відсилання до сицилійської мови як такої, а не просто до острова, на якому розташовується велика частина регіону. В цій назві можна зафіксувати символічну паритетність відносин Сицилії з усією іншою Італією, яка теж офіційно називається *Repubblica Italiana*, а не *Repubblica Italia*. Наявність особливої сицилійської ідентичності, що виділяє регіон на тлі всієї Італії підтверджується дослідниками. Відчуття особливості живить автономістські настрої в регіоні і сьогодні. При цьому вони отримують все більшу партійно-політичну підтримку [26, с. 84].

Сардинія є другим за величиною островом Середземного моря, що розташований на захід від основної території Італії та відокремлений від неї Тірренським морем. На північ через вузьку протоку знаходиться Корсика, що підпорядкований Франції (про нього йтиме мова в четвертому розділі нашої роботи – Д.Л.). Територія Сардинії входить до найбільших італійських регіонів, лише трохи поступаючись найбільшому – Сицилії, але має населення приблизно в три рази менше сицилійського (близько 1 млн. 639 тис., 2,8 % населення країни). У статистичних цілях Сардинія разом із Сицилією включена в один із п'яти макрорегіонів Італії, також часто її відносять до культурно-географічного макрорегіону Південної Італії, що протиставляється Центру та Півночі. Водночас в економічному плані регіон успішніший за Сицилію та більшість південно-італійських регіонів. Також відрізняється від

них в історико-культурному плані й вираженим характером етнічної своєрідності автономії. Варто згадати, що історичному минулому Сардинія входила до складу Сардинського королівства зі столицею в Турині, що був основою для створення об'єднаної Італії в 1861 році.

Статут Сардинії «надає автономному регіону право приймати закони та виконувати адміністративні функції. Населення Сардинії має чітко виражену регіональну ідентичність, а також свою мову. Влада автономії представлена регіональною радою та виконавчим органом на чолі з президентом, якого обирають на прямих виборах (тобто президент та виконавчий орган Сардинії обираються не регіональною радою, а населенням» [13].

Особливе становище Сардинії з точки зору соціально-економічного розвитку знайшло своє унікальне відображення у статті 13 Статуту автономії, в якій було закріплено положення про те, держава спільно з регіоном здійснює заходи з економічного та соціального відродження острова. Саме фінансово-економічні взаємовідносини з Римом є найважливішим питанням у розвитку острівної спільноти.

Поряд із цим автономістська та етносепаратистська проблематика доволі значима для політичного життя регіону. Зокрема, «на Сардинії здавна існує рух за незалежність від Італії та будь-якої іншої держави – «Indipendentismu SARDU». Його засновники вважали, що сардинська культура та мова значно відрізняється від італійської. Тому регіональні лідери цього руху говорять про небезпеку поступового зникнення цієї автентичної мови. Окрім того, лідери іншої сардинської партії – «Партії дії» висловили ідею приєднання Сардинії до Швейцарії. Так, у 2012 р. соціальній мережі Facebook було створено групу «CantonMaritimo» («Приморський кантон»), що ставить за мету приєднання Сардинії до Швейцарії. Один із лідерів цього руху – А. Карузо пропонує керівництву Італії передати острів Сардинія Швейцарії в якості компенсації державного боргу. Незадоволення місцевого населення діями центральної влади постійно зростає, адже збільшується рівень

офіційного безробіття, який зараз становить 18,1 %. За висновками експертів, ще в 2012 р близько 50 % жителів Сардинії могли б проголосувати за відділення від Італії» [26, с. 83].

Автономний регіон *Трентіно-Альто-Адідже* став частиною італійської держави після Першої світової війни, включно з німецькомовним населенням, насамперед, провінції Больцано (Південний Тіроль). Близько 70 % жителів регіону до початку 2000-х років розмовляли німецькою мовою, адже більшість місцевого населення є етнічними австрійцями й до Першої світової війни ця територія належала Австро-Угорській імперії. Лише за версальсько-вашингтонськими домовленостями провінції Трентіно й Південний Тіроль відійшли до Італії.

Конституційним законом 1948 року був затверджений перший Статут автономії із закріпленням триполюсної структури регіону: район і дві провінції – Больцано й Тренто. В 1971 році був затверджений другий Спеціальний Статут регіону Трентіно-Альто-Адідже [46]. Причини розширеної автономії можна знайти як у сильній автономній традиції альпійської території, на якій розташований цей регіон, так і в необхідності розв'язання проблеми співіснування між різними мовними групами через гарантії захисту їх мови та культури.

Фактично регіон Трентіно-Альто-Адідже поділений на 2 частини за мовною ознакою. У північній частині, що межує з Австрією, переважає німецька, у південній – італійська. Таким чином, офіційними мовами області є італійська та німецька. Водночас у двох східних долинах офіційний статус має також і ладинська мова. Школи є німецькомовними та італійськомовними, також предмети викладається ладинською мовою. Державні службовці здають екзамен з італійської мови, якщо вони південно-тірольці або з німецької, якщо вони італійці [8, с. 110–111].

На території регіону Трентіно-Альто-Адідже розташовані провінції Тренто й Больцано (статті 1 і 3 статуту). Ці статутні положення розглянуто

крізь призму ст. 116 Конституції Італії, згідно з якою дві автономні провінції складають регіон. Провінції є окремими та автономними утвореннями щодо регіону, зокрема, їм приписують особливі форми й умови автономії відповідно до нормативних положень. Крім того, регіон і дві провінції (як автономні утворення з рівноправними й сильними політичними та законодавчими повноваженнями, навіть якщо вони здійснюються в межах їхніх відповідних повноважень, знаходяться на одному рівні у своїх відносинах з державою [7, с. 79–80].

Утім задля справедливості варто зауважити, що автономна провінція Тренто й автономна провінція Больцано не мають однакової системи. Статут і правила його реалізації істотно диференціюють автономну провінцію Больцано відповідно до конкретних гарантій власне для німецької меншини.

Автономний регіон *Валле-д'Аоста* в силу свого географічного положення (розташований на північному заході Італії на кордоні з Францією і Швейцарією) традиційно був предметом суперництва і торгу впливових сил цього регіону, перш за все Франції та Савойї, потім – Королівства Сардинія. Під час Другої світової в регіоні діяв рух Опору, в середовищі якого були як прихильники приєднання до Франції, так і ті, хто вважав за необхідне залишитися в Італії після закінчення війни. З травня 1945 року розгортається бурхлива проектна діяльність по автономізації регіону. В цей процес включається нова італійська влада. У вересні 1945 року на підставі спеціального акта був створений автономий округ Валле-д'Аоста. Ряд повноважень його органів відповідали повноваженням провінційних органів, а частина повноважень – периферійних установ держави.

Боротьба між сепаратистами і автономістами у Валле-д'Аоста продовжилася, критичної точкою в ній стало участь регіону в референдумі 2 червня 1946 року на якому вирішувалося питання про форму правління (монархія або республіка) і одночасно обирався склад Установчих зборів. Сепаратисти намагалися зірвати участь, але їх успіх був невеликим. З цього

моменту стало ясно, що регіон залишається в Італії. Його особливий автономний статус підтверджений в ході розробки Конституції Італії та 26 лютого 1948 року конституційним законом № 4 був схвалений і Статут автономної області Валле-д'Аоста [47].

Як зазначають вітчизняні дослідники В. Патійчук та Н. Манзій, «у регіоні Валле-д'Аоста здавна існує мовна проблема, яка пов'язана з використанням у побуті французької мови. Офіційна двомовність тут була конституційно закріплена ще у 1948 р., коли посилювалися тенденції щодо приєднання цього регіону до Франції й жорстко назріло вирішення питання білінгвізму на загальнодержавному рівні. У цьому регіоні функціонують такі праворадикальні політичні угруповання, як Союз «Валле-д'Аоста», «Едельвейс Валле-д'Аоста», «Автономістська федерація», «Організація оновлення Валле-д'Аоста», Ліга Півночі «Валле-д'Аоста» та інші, які виступають за повний суверенітет цього регіону» [26, с. 80].

Фріулі-Венеція-Джулія як регіон із особливим автономним статусом розташований у північно-східній частині країни, між італійським регіоном Венето (столиця – Венеція) та кордоном з Австрією та Словенією. Створений цей регіон після Другої світової війни з двох історично окремих областей: Фріулі та Венеції Джулії. Фріулі ввійшла до складу Італії в 1866 році як частина венеціанської області. Венеція-Джулія – це італійська назва великої області, яка була предметом тривалої суперечки Італії спочатку з Австро-Угорщиною, і потім з Югославією. На сучасному етапі в регіоні функціонують такі пронаціоналістичні утворення як Ліга Півночі «Фріулі-Венеція-Джулія», Рух за автономію Фріулі, Джулійський Фронт та інші, які вимагають повної автономії [36].

Принагідно зауважимо, що титульної етнічною групою в регіоні є фріулі, носії фріульської мови романського походження. Вона визнана державою і регіоном як окрема мова. Згідно досліджень її використовує біля 600 тис. чол. (49 % від населення регіону), з яких 420 тис. розмовляють нею

регулярно. Іншою етнічною групою в регіоні є словенці. За різними даними в Італії живе близько 100 тис. словенців та понад 180 тис. осіб, які розуміють словенську мову. Також у п'яти муніципалітетах провінції Удіне регіону Фріулі-Венеція-Джулія проживають декілька німецькомовних груп (близько 3,5 тис. осіб). Окрім них у регіоні представлені носії венетського діалекту італійської мови та інші етнічні громади, насамперед, групи так званих «нових мігрантів» зі Сходу [36].

Необхідно підкреслити, що надання особливого статусу регіону, що вступив у силу в 1963 році після затвердження конституційним законом Італії, було пов'язано з комплексним характером його етнічного складу. Насамперед, із наявністю в регіоні словенської меншини, гарантії захисту якої на частині території були предметом міжнародних зобов'язань Італійської Республіки. Відтак до Лондонського меморандуму додавався Спеціальний статут, у якому було закріплено ряд пріоритетів саме для словенської меншини Італії: 1) право використовувати свою мову у взаємодії з адміністративними службами та судовими органами; 2) право на двомовні публічні знаки і двомовні друковані видання; 3) право на двомовність в освітніх, культурних та інших організаціях; 4) право на державне фінансування, призначене для цих організацій; 5) право на навчання на їхній рідній мові і право на збереження існуючих словенських шкіл, дитячих садків (включаючи їх конкретний список). Цей набір продовжує формувати модель захисту всієї словенської меншини Італії на сучасному етапі, хоч початково він поширювався лише на частину території, на якій проживало словенське населення [36].

Принагідно зазначимо, що спеціальний статут надає вказаним вище областям автономію, яка в першу чергу відчувається в автономній процедурі стягнення податків. Зокрема, Фріулі-Венеція-Джулія утримує у себе 60 % податків, що стягуються на території області, Сардинія – 70 %, Трентіно-Альто-Адідже і Валле-д'Аоста – 90 %, а Сицилія – всі 100 %. Це право Сицилії, що впливає зі спеціального статуту 1946 року, в даний час поки ще не в

повній мірі реалізується. Крім додаткових фінансових повноважень, значні повноваження названі області отримують в законодавчій та адміністративній сфері: наприклад, в питаннях школи, санітарії, інфраструктури. При цьому області Італії зі спеціальним статутом повинні самостійно забезпечувати фінансування з цих питань. В областях зі звичайним статутом фінансування зазначених питань перебуває у віданні держави. Внаслідок такої автономії бюджет регіонів зі спеціальним статутом відрізняється від бюджету областей зі звичайним статутом. Наприклад, розмір бюджету області Трентіно-Альто-Адідже практично збігається з розміром бюджету області Венето. При цьому населення області Венето перевищує населення області Трентіно-Альто-Адідже в п'ять разів [30, с. 207].

У контексті сказано вище про функціонування етнічних регіональних автономій, на завершення розділу також варто знагадати про північні регіони Італії, які в жовтні 2017 році запросили у Риму більшої автономії. «Заразливим прикладом Каталонії», як назвали в деяких засобах масової інформації, пішли жителі двох областей – *Ломбардії* та *Венето* (Венеції). Учасникам референдуму пропонувалося відповісти на одне питання: «Чи хочете ви, щоб ваш регіон отримав додаткові форми автономії?» У Венето відповіли позитивно 98,1 % тих, хто проголосував (2,2 млн. чол. з 4 млн. чол.; явка склала 57,2 %). У Ломбардії солідарні з пропозицією про розширення прав і повноважень обласних властей 95 % (3 млн. учасників, явка в районі 40 %) тих, хто проголосував [11].

Утім варто зауважити, що Ломбардія і Венето справедливо вимагають більшої автономії. Місцева влада через демократичну процедуру референдуму має право запитувати від центральної влади більшої автономії. Втім система оподаткування не є і не може бути предметом переговорів з урядом країни. За референдумами в північних регіонах Італії стоїть політична партія «Ліга Півночі» (Північна Ліга за незалежність Паданії). Зокрема, губернатор Ломбардії, Роберто Мароні, з 1992 по 2013 роки обрався до парламенту за

списками «Ліги». Ця партія із 1989 року бореться за федералізацію Італії та надання широких повноважень північних областях країни. Регіони Ломбардія і Венето вважаються одними з найбагатших в Італії (на їх частку припадає сукупно до 30 % ВВП). Традиційно, на Півночі Італії вважають, ніби «годують ледачих південців».

Отже, підводячи підсумки до третього розділу нашої дипломної роботи бакалавра, можна зробити висновок, що процес утворення Італії як унітарної держави з автономними утвореннями відбувався після Другої світової війни. Конституція Італії 1948 року виділяє 20 регіонів, більшість з яких мають обмежений статус управління. Враховуючи культурно-історичні особливості, в Італії виокремлюють 15 звичайних та 5 регіонів із особливим статусом автономії. До таких належать Валле-д'Аоста (обласний центр Аоста), Сардинія (обласний центр м. Кальярі), Сицилія (обласний центр м. Палермо), Трентіно-Альто-Адідже / Південний Тіроль (обласний центр м. Тренто), Фріулі-Венеція-Джулія (обласний центр м. Трієст). Керівним органом області є рада, яка реалізовує представницькі та законодавчі функції. Повноваженнями в рамках місцевого самоврядування наділені також джунти, які обираються населенням області шляхом голосування. Джунта як орган виконавчої влади несе політичну відповідальність перед місцевою радою, яка має право винести джунті вотум недовіри.

Події 2017 року в Італії проілюстрували, що промислово розвинені області Ломбардія і Венето домагаються надання ширших повноважень у вирішенні багатьох питань на місцях. Це, зокрема, сфера охорони здоров'я, освіта, імміграція, але ключовим є так звана автономія податків. Тобто усі податки, сплачені на місцях, мають залишатися в обласному бюджеті, а не скеровуватися до державної скарбниці. Населення названих регіонів підтримало політиків на референдумах, відтак можна прогнозувати подальшу регіоналізацію Італійської Республіки подібно до «напівфедеративного» унітарного Іспанського королівства, про яке йшлося в другому розділі роботи.

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ КОРСИКА (ФРАНЦУЗЬКА РЕСПУБЛІКА)

Корсика (корс. *Corsica*, франц. *Corse*) – один із 18-ти регіонів Франції, що розташований в Середземному морі, поряд із західним берегом Італійської Республіки. На цей час острівна Корсика має власний особливий регіональний статус. Власне офіційною назвою адміністративного утворення є Територіальна спільнота Корсика (корс. *Cullettività territoriale di Corsica*, фр. *Collectivité Territoriale de Corse*) зі столицею в м. Аяччо. Регіон утворюється з адміністративних департаментів Верхня Корсика та Південна Корсика (див. Додаток Г).

Слід зауважити, що в економічному відношенні Корсика – найменш розвинений регіон серед усіх регіонів метрополії Франції. Туризм грає головну роль у корсиканській економіці. Клімат острова, гори та берегові лінії роблять його популярним місцем для французів та інших західних європейців. Однак, острів немає того самого рівня інтенсивного розвитку як інші частини Середземномор'я. Туризм сконцентрований переважно в області навколо Порто-Веккіо та Боніфачо на півдні острова та Калві на північному заході [42].

На нашу думку, для розуміння специфіки регіону та подальшого аналізу сучасної ситуації на Корсиці, варто все ж таки навести деякі історичні віхи етнонаціонального розвитку цього регіону. Так, у далекому XVIII ст. Франція викупила острів у Генуї (1768), а потім дала корсиканцям ті ж права, що й мешканцям континентальної Франції (1789). Вже в 1794 році жителі острова повстали проти режиму монтаньярів та зорієнтувалися на Англію. Однак у 1796 році Корсика була завойована й знову стала французькою. Втім публічне засудження цього приєднання не припинилося й надалі. Зокрема, в 1870 році Жорж Клемансо вимагав, щоб республіканський уряд Франції

повернув Корсику Італії. В 1914 році відбувається створення політичного та культурного часопису «A Cìspra», яке проголошувало, що «Корсика перестала бути всього лиш однією з частин Франції. Це окрема нація, яка була завойована та буде відроджена». Це було першим проголошенням курсу на автономний статус Корсики. Згодом була заснована газета «A Muvga», присвячена політичним і культурним питанням Корсики [49].

Слід відзначити, що корсиканський етнорегіоналістський рух орієнтувався на відродження корсиканської мови та просування старих корсиканських звичаїв і культурних традицій. Перші ініціативи були зроблені корсиканськими студентами з Парижа. Це була так звана команда Пантеону. Вже «на початку 1961 року команда Пантеону, що складалася приблизно з 30 студентів, серед яких були Домінік Альфонсі, Шарль Сантоні, Фелікс Альфонсі, Туссен Лучані, Хосе Стромбоні, зібралася в квартирі, розташованій на площі Республіки. Було вирішено створити рух, який проявиться на острові в липні. В якості назви було запропоновано аббревіатуру, що складалася з двох літер С і літери І, значення яких передбачалося не вказувати. Преса дуже швидко розкрила цей шифр: «Комітет незалежності Корсики» (*франц. Comité pour la Corse indépendante*). Однією з вимог організації було відкриття корсиканського університету» [49].

На початку 1970-х лідери корсиканського руху перейшли на автономістські позиції. Жодного питання про відокремлення майже не ставилося. Сильним був республіканський патріотизм корсиканців, тим паче, що патріархальні структури острівної спільноти не ставилися під сумнів. Навіть найбільш радикально налаштовані корсиканці на початку 1960-х років залишалися лише регіоналістами. Наприкінці 1967 року було створено партію «Корсиканська автономістська дія» (*Action regionaliste corse*) на чолі з братами Симеоні, двома медиками з Бастії, метою яких була пропаганда ідей регіоналізму та заклики до населення Корсики боротися за автономію. Однак у 1971 році, після оприлюднення програми організації, уряд Франції розробив

сценарій протидії регіоналістам, який передбачав прискорення розмивання корсиканської етнокультурної ідентичності та забезпечення переважання на острові некорсиканського населення. У відповідь на це активісти автономістського руху оприлюднили 7 січня 1973 року заяву, яка звинувачувала уряд Франції в тому, що він прагне знищити корсиканський народ, придушуючи його всіма можливими засобами. Відповіддю на дії Парижа стали ненасильницькі акції громадянської непокори.

5 травня 1976 року радикальні сепаратисти створили Фронт національного звільнення Корсики (*Fronte di liberazione nazionale corsu, FLNC*), що відзначив свою появу на європейській політичній сцені через терористичні акти [39]. Із цього часу й «до кінця 2000-х років на Корсиці майже щодня здійснювалися теракти, здебільшого вночі. Відповідальність за них брав FLNC та різні дисидентські групи, однак деякі з них мали й суто кримінальні мотиви, далекі від політики. «Блакитні ночі», що характеризувалися численними одночасними та локальними атаками на весь острів, пригортали увагу ЗМІ. З кінця 2000-х років атаки стали рідкістю, хоча й не зникли повністю. 30 березня 2014 року Жиль Симеоні переміг на муніципальних виборах у Бастії, ставши першим мером-націоналістом. На територіальних виборах 2015 року коаліція «Pè a Corsica» (союз автономістів «Femu a Corsica» та незалежників «Corsica Libera») виграла другий тур, набравши 35,34 % голосів. Ця історична перемога вперше привела націоналістів фактично до керування Корсикою. Зараз вони є основною політичною силою на острові. Під час французьких парламентських виборів 2017 року в Національну асамблею було обрано 3 депутатів із «Pè a Corsica» [49].

Варто зауважити, що до 1975 року Корсика була департаментом регіону Прованс–Альпи–Лазурний берег. Водночас 2 березня 1982 року було прийнято закон про права і свободи комун, департаментів і регіонів. Відповідно до нього Корсика набула особливого порівняно з іншими

територіями Франції статусу. 13 травня 1991 року острів Корсика був проголошений самоврядною територією – Територіальною спільнотою з особливим статусом, в результаті чого він має великий обсяг повноважень у порівнянні з іншими французькими регіонами. Надання острову особливого статусу було пов'язане насамперед із потужним автономістським рухом на острові.

У 1992 році в Територіальній спільноті Корсика було сформовано три інститути публічної влади:

1) Асамблея Корсики, дорадчий законодавчий орган із ширшими повноваженнями, ніж регіональні ради на материку;

2) Виконавча рада Корсики, яка здійснює адміністративно-управлінські функції в регіоні. Цим забезпечується стабільність та послідовність, необхідні для управління справами території;

3) консультативні ради при Асамблеї [43].

Відповідно до закону, який отримав назву «статуту Жокса» на ім'я міністра внутрішніх справ соціаліста П'єра Жокса, який займав на той час, Регіональна рада Корсики була замінена на *Асамблею Корсики*, що обирається за тими ж правилами, що й інші регіональні ради.

Специфічний статус Асамблеї та її відмінність від інших регіональних рад полягає у володінні рядом додаткових повноважень, зокрема правами адресувати прем'єр-міністру пропозиції стосовно:

1) організації місцевого самоврядування на Корсиці з урахуванням можливих змін у чинному законодавстві або його адаптації;

2) економічного, соціального та культурного розвитку Корсики;

3) функціонування служб держави на Корсиці.

Прем'єр-міністр у свою чергу зобов'язаний підтвердити отримання та в зазначений термін дати докладну відповідь Асамблеї.

При Асамблеї діють дві консультативні ради: економічна та соціальна рада та рада з культури, освіти та способу життя. Вони формуються з представників відповідних сфер діяльності регіону [43].

Спочатку члени Асамблеї Корсики називалися «територіальними радниками» із посиланням на статус Корсики як «територіальної спільноти». Пізніше члени асамблеї стали називатися «радниками Асамблеї Корсики», або в неофіційній практиці просто «радниками». Загалом в Асамблеї 63 радники (депутати), які обираються на шість років за пропорційною виборчою системою у два тури. Щоб пройти далі за перший раунд, кандидату потрібно отримати абсолютну більшість голосів, тоді як у другому турі досить відносної більшості.

Виконавча Рада Корсики – виконавчий орган Територіальної спільноти Корсика. Регіональний уряд забезпечує стабільність та системність, що необхідні для управління справами Територіальної спільноти Корсика. Президента Ради та вісім радників обирають на шість років Асамблеєю Корсики. Відтак Виконавча Рада керує діями територіальної спільноти Корсика в галузі економічного та суспільного розвитку, освітньо-виховної та культурної діяльності.

Голова Виконавчої ради здійснює виконавчу владу Територіальної спільноти Корсика, яка в інших регіонах виконується головою регіональної ради. Він є представником спільноти у всіх сферах громадянського життя та правосуддя. Він розрозраджується витратами та реалізацією доходів Територіальної спільноти Корсика. Також він є головою органу місцевого самоврядування, управляє народним майном, скеровує повноваження поліції тощо [37].

Члени Виконавчої ради мають право доступу до сесій Асамблеї Корсики та виступу на них. Поряд із цим третина членів корсиканської Асамблеї може висловити недовіру Виконавчій раді. Для цього в пропозиції повинні бути вказані кандидати на посади президента та членів Виконавчої ради Корсики,

які виконуватимуть ці функції у разі прийняття вотуму недовіри. Пропозиція може бути прийнята лише абсолютною більшістю членів зборів. Якщо приймається, кандидати, згадані в пропозиції, негайно вступають на посаду [37].

Територіальна спільнота Корсика має в своєму розпорядженні шість громадських установ, що відповідають за реалізацію внутрішньої політики в кожній із сфер соціально-економічної діяльності. Ними виступають: 1) Агентство економічного розвитку Корсики; 2) Управління довкілля Корсики; 3) Управління транспорту Корсики; 4) Агентство туризму Корсики; 5) Управління сільськогосподарського та сільського розвитку Корсики; 6) Управління гідравлічного обладнання Корсики.

Варто відзначити, що на Корсиці сформувалася власна *регіональна партійна структура*. Специфіка полягає в тому, що тут на відміну від національного рівня значну роль відіграють етнорегіональні політичні партії. Серед них зокрема виділяються:

- 1) «Давайте зробимо Корсику» (*Femu a Corsica*) – корсиканська автономістська партія;
- 2) Партія корсиканської нації (*U Partitu di a Nazione Corsa*) – лівоцентристська автономістська партія Корсики;
- 3) «Вільна Корсика» (*Corsica Libera*) – ліва автономістська партія Корсики на базі Корсиканського націоналістичного альянсу%;
- 4) «Серце вперед» (*Core in Fronte*) – націоналістичний корсиканський рух, створений 21 січня 2018 року.

У 2015 році названі партії підписали договір про спільне висування кандидатів на виборах протягом 10 років. Це забезпечує їм абсолютну більшість в Асамблеї Корсики. Відтак Асамблея обирає Виконавчу раду, яка після скасування департаментів на території острова є головним органом, який здійснює владу.

На останніх виборах, що відбувалися на Корсиці 20 та 27 червня 2021 року, політична сила «Давайте зробимо Корсику» делегувала до Асамблеї Корсики 32-х із 63 радників (депутатів) і таким чином представляє корсиканський варіант монобільшості в регіональному парламенті. Бонапартисти та республіканці делегували 17 радників (депутатів). В свою чергу Партія корсиканської нації в союзі з «Вільною Корсикою» – 8 радників (депутатів), а «Серце вперед» – 6 радників (депутатів) [33].

На завершення зауважимо, що в кінці березня поточного (2024) року Асамблея Корсики схвалила проєкт, який передбачає внесення до Конституції Франції «статусу автономії» для острова «у складі Республіки». Текст був прийнятий переважною більшістю голосів. Він складається із шести параграфів і «був винесений на голосування в трьох частинах: про поняття корсиканської громади, про можливість надання нормативних повноважень обраним представникам острова і про ідею винесення цього тексту на всенародне голосування. Всі частини голосувалися окремо. Раніше уряд Франції і посадовці острова Корсика під час переговорів узгодили формулювання запропонованих змін до конституції країни, які надають острову автономний статус. У проєкті йдеться, що запропонований новий статус Корсики «враховує її власні інтереси, пов'язані з її середземноморською відокремленістю (і) з її історичною, мовною та культурною спільнотою, яка розвинула особливі зв'язки зі своєю землею» [17].

Варто зазначити, що це досить складне завдання для уряду меншості Президента Емманюеля Макрона, «який не контролює жодну з палат парламенту. Ультраправа партія «Національне об'єднання» вже пообіцяла відкинути цей крок, звинувативши Макрона у спробі «деконструювати французьку націю». Консервативні «Республіканці», які домінують у Сенаті, традиційно ворогують з корсиканськими націоналістами і не бажають передавати владу автономістським рухам» [17].

Таким чином, підводячи підсумки до четвертого розділу нашої дипломної роботи бакалавра, можна констатувати, що на сучасному етапі острів Корсика як етнічна регіональна автономна одиниця має власний особливий статус. Офіційна назва цього адміністративного утворення – Територіальна спільнота Корсика. Необхідно зауважити, що цей статус є результатом багаторічного розгортання автономістського та етносепаратистського рухів на Корсиці.

Регіональну законодавчу владу на Корсиці представляє Асамблея Корсики (63 радники). Виконавчу владу презентує Виконавча Рада Корсики (11 урядовців). Найбільш авторитетною в корсиканському суспільстві виступає автономістська політична сила «Давайте зробимо Корсику» (*Femu a Corsica*).

ВИСНОВКИ

Отже, підводячи загальні підсумки до нашої дипломної роботи бакалавра з урахуванням поставлених нами чотирьох завдань у вступній частині, можемо констатувати наступне.

По-перше. Питання автономного спііснування різних етнічних груп у поліетнічному суспільстві було розроблено в рамках наукових досліджень австрійських соціал-демократів Отто Бауера та Карла Реннера. Вони обґрунтували доцільність етнічної автономії позатериторіального типу, тобто національно-культурної автономії, яка передбачала захист культурних, мовних і конфесійних особливостей етнічних громад Австро-Угорщини.

Відтак у суспільствознавчій науковій думці сформувалися ідеї про персональну та корпоративну моделі національно-культурної автономії. Якщо перша передбачає індивідуальний підхід і захист етнокультурних інтересів через створення національно-культурних товариств (ця модель представлена в Україні – Д.Л.), то друга орієнується на толерування з боку національної держави та створення представниками етнічної меншини спеціальних інститутів самоврядування громади на загальнодержавному або регіональному рівні. Прикладами такої моделі є так звані саамські парламенти в Швеції, Норвегії та Фінляндії. Цю ж модель застосовують наші сусіди – Угорщина та Румунія, які сформували моделі представництва національних меншин у парламенті та на рівні місцевого самоврядування.

Після Другої світової війни ряд європейських держав із метою упередження етнополітичної конфліктності зорієнтувалися на створення національно-територіальних і національно-державних автономій. Ці етнічні регіональні автономії функціонують як у федеративних, так і в унітарних країнах. Серед дієвих емпіричних моделей етнічних регіональних автономій можна назвати Аландські острови (Фінляндія), де проживають шведи,

Гренландію та Фарерські острови (Данія), де відповідно мешкають ескімоси-інуїти та фарерці. Автономний статус мають регіони Іспанії, де проживають баски, каталонці та галісійці. Це ж стосується Великої Британії, де мешкають ірландці, шотландці та валійці. Тюркомовна група гагаузів на півдні Молдови з кінця 1994 року має автономного територіального утворення Гагауз Ері.

Дослідники-етнополітологи на сучасному етапі використовують концепт етнічної регіональної автономії, де етнічність розглядається в соціально-конструктивістському контексті. Вчені вирізняють два індикатори, що сприяють формуванню автономій за етнічною ознакою: 1) рух етнічної громади певного регіону за самовизначення (а також з приводу мови, релігії тощо); 2) етнополітичний менеджмент держави, яка таким чином регулює потенційні етнополітичні конфлікти в регіонах.

По-друге. Сучасне Королівство Іспанія є унітарною децентралізованою державою, яка поділена на 17 автономних одиниць, кожна з яких має власні політичні та відомчі структури. Національне законодавство Іспанії виокремлює три види автономій – «широкі» (Каталонія, Країна Басків, Галісія та Андалусія), «вузькі» (більша частина автономних утворень) та «спеціальні» (Наварра, Канарські острови), що розрізняються обсягом наданих їм центральним урядом прав і привілеїв.

Територіальний поділ Іспанії формується із муніципалітетів, провінцій та автономних регіонів. Обсяг автономії регіонів визначається статутами. За юридичною силою вони є органічними законами, що мають статус конституційних. Вони закріплюють структуру автономій та компетенцію в межах загальнодержавної Конституції.

Сучасна іспанська «державна автономія» характеризується асиметрією автономних повноважень і гнучким підходом до визначення обсягу повноважень, що розкриває широкі можливості для пошуку ефективного балансу відносин між центром і регіонами. Асиметрія повноважень автономних областей виникла через існування різних процедур прийняття

автономних статутів: спеціальної та звичайної. Далі асиметрія повноважень поглиблювалась за рахунок можливостей автономних областей здобувати нові повноваження та залежала від політичної волі конкретної автономної області, підтримки цього курсу населенням регіону.

Одним із перших, так званих історичних регіонів Королівства Іспанії, якому було надано особливий статус після прийняття Конституції виступає Каталонія. Цей регіон користується найширшою автономією в державі та характеризується лінгвістичними та культурними особливостями, потужним економічним потенціалом і давньою традицією виборювання своїх автономних прав і свобод. Відтак саме в цьому регіоні впродовж останніх десятиліть відбуваються процеси за розширення автономного статусу та відмежування від офіційного Мадрида.

Статут про автономію Каталонії було затверджено 1979 року, однак референдумом 2006 року розширено самостійність автономії та затверджено новий Статут. Закріплено статус каталонців як «окремої нації», що здійснює самоврядування у формі автономного співтовариства. Одним із головних критеріїв визначення спільноти як нації стала наявність власної мови – каталонської, яка у новому Статуті отримує статус офіційної, поряд із іспанською. Події останніх років, пов'язані з намірами місцевих політиків трансформувати каталонську автономію Іспанії на суверенну Каталонію, засвідчують про високий потенціал етносепаратизму.

По-третє. В адміністративно-територіальному відношенні Італійська Республіка поділяється на області, провінції та комуни. Загалом держава об'єднує 8 103 комун, 110 провінцій та 20 областей. Автономна область є найвищим щабелем територіального поділу країни, в чію компетенцію входять сфери, які до Конституції 1947 року були у віданні центральних органів влади Італії. Області були створені як відповідна реакція проти фашистського тоталітаризму, що існував в Італії в 1920–1940-х роках. Слід

хауважити, що автономія областей була однією з вимог католицької громади, яка об'єдналася в партію.

Усі області Італійської Республіки розділені на дві категорії – звичайні та спеціальні. Якщо статус перших визначений загальними для всіх конституційними та іншими нормами, то статус других неоднаковий. Він регулюється спеціальними конституційними законами.

Спеціальних областей в Італії є п'ять: Третіно-Альто-Адідже, Валле д'Аоста та Фріулі-Венеція Джулія, в яких проживають національні меншини, а також два острови – Сицилія та Сардинія. Зокрема, у Валле д'Аоста проживає франкомовне населення, в Третіно-Альто-Адідже – південні тірольці (німецькомовне населення) та етнос ладинів, у Фріулі-Венеції Джулії – представники етнічних груп фріульців та словенців. Сицилія і Сардинія отримали автономний статус, у першу чергу виходячи із соціально-економічних причин. Так, у часи прийняття Конституції Італії ці регіони вирізнялися економічною відсталістю, особливими місцевими традиціями, наявністю у населення елементів місцевого партикуляризму та етносепаратизму.

Необхідно констатувати, що впродовж останніх десятиліть в Італії відбулися значні суспільно-політичні трансформації. Мова йде, насамперед, про рух від історично більш централізованої держави, визначеної ще за наполеонівськими контурами, до більш децентралізованої країни з федералізованими рисами. На сучасному етапі північні регіони – Ломбардія і Венето вимагають більшої автономії. За референдумами в цих частинах країни стоїть політична партія «Ліга Півночі» (Північна Ліга за незалежність Паданії).

По-четверте. Одним із 18-ти регіонів унітарної Французької Республіки є острівна Територіальна спільнота Корсика. Вона є географічною та демографічною периферією французької метрополії. Італійський та французький впливи історично домінували на острові культурно та політично впродовж останніх століть. Політична історія острова вказує на

неоднорідність його народів і культур через його місцезнаходження на перетині середземноморської торгівлі, воєн та культурних впливів.

30 липня 1982 року був ухвалений Закон про особливий статус Корсики. Мета полягала в тому, щоб зважити на специфічність, пов'язану з географією та історією, але головним чином – щоб повернути громадянський мир. Він був серйозно підірваний у період із 1975 року, коли відбулася радикалізація руху за незалежність.

8 серпня 1982 року обрано першу регіональну Раду Корсики (пізніше цей орган називатиметься Асамблеєю Корсики). Корсика отримала ширші повноваження, ніж інші регіони, у багатьох сферах. Відтак у Територіальній спільноті Корсики сформовано три інститути публічної влади: 1) Асамблея Корсики як дорадчий законодавчий орган із широкими повноваженнями; 2) консультативні ради при Асамблеї); 3) Виконавча рада Корсики, яка здійснює адміністративно-управлінські функції.

Спеціальний статус Територіальної спільноти Корсика визначає наявність регіонального парламенту (Асамблеї Корсики), до якого входить 63 радники (депутати). Під час останніх виборів на корсиці 20 та 27 червня 2021 року пермогла автономістська політична партія «Давайте зробимо Корсику», яка делегувала до Асамблеї Корсики 32-х із 63 радників (депутатів) і сформувала більшість.

У кінці березня 2024 року Асамблея Корсики схвалила проєкт, який передбачає внесення до Конституції Франції «статусу автономії» для острова «у складі Республіки». В документі йдеться про поняття корсиканської етнічної громади, надання повноважень обраним представникам острова та про всенародний референдум. Слід зауважити, що цій події передували (2023 рік) публічні заяви Президента Еммануєля Макрона надати Корсиці статус автономії, але «ні проти держави, ні без держави».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамович С.В. Між унітаризмом і федералізмом: зарубіжний досвід. URL: <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/6509/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%20%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%BC%20%D1%96%20%D1%84%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%BC.pdf> (дата звернення: 14.05.2024).
2. Верменич Я.В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації: теорії та сучасні реалії / Відп. ред. В.А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2018. 351 с.
3. Гвоздинський С.Л. Політичний регіоналізм у контексті демократизації Королівства Іспанія: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2011. 17 с.
4. Гвоздинський С.Л. Політико-правові основи самовизначення Каталонії. *Вісник Львівського університету. Сер. міжнар. відносини*. 2007. Вип. 21. С. 74–80.
5. Гвоздинський С.Л. Регіональна держава як форма компромісу між унітаризмом та федералізмом (іспанський досвід). *Вісник Луганського національного університету*. 2010. Вип. 23. С. 12–19.
6. Гвоздинський С.Л. Розподіл повноважень у відносинах «центр–регіони» (іспанський досвід). *Освіта регіону*. 2010. Вип. 3. С. 128–132.
7. Гусяк М.П. Статутне право Італії: історико-правові традиції та сучасний стан. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1 (19). С. 76–86.
8. Дель Гаудіо С. Міжмовні відношення та мовні права в Україні та Італії: порівняльний аналіз. *Мовні права в сучасному світі (Збірник наукових праць)*. 2014. С. 107–119.
9. Десять керівних принципів ОЕСР з ефективною децентралізації, що сприяють регіональному розвитку. 2019. 64 с. URL:

<https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D1%96%D0%B2-%D0%9E%D0%95%D0%A1%D0%A0-%D0%B7-%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D1%89%D0%BE-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf> (дата звернення: 11.06.2024).

10. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 490 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/book%20%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).
11. Жителі італійських Ломбардії і Венето проголосували за розширення автономії. *LB.ua*. Дата оновлення: 23.10.2017. URL: https://lb.ua/world/2017/10/23/379915_zhiteli_italyanskih_lombardii.html (дата звернення: 27.04.2024).

12. Інститут автономії у рамках політико-правової системи Іспанії. *Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна»*. URL: <http://newukraineinstitute.org/new/625> (дата звернення: 09.05.2024).
13. Інститут автономії у рамках політико-правової системи Італії. *Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна»*. URL: <http://newukraineinstitute.org/new/625> (дата звернення: 09.05.2024).
14. Італія з відмінностями. URL: https://yana.kiev.ua/ua/news-590-italiya_s_otlichiem.html (дата звернення: 14.05.2024).
15. Італія. URL: https://geomap.com.ua/uk-g11/1376.html#google_vignette (дата звернення: 14.05.2024).
16. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. 200 с.
17. Кутелева І. На Корсиці схвалили проект, який передбачає статус автономії для острова. *Європейська правда*. Дата оновлення: 28.03.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/28/7182586/> (дата звернення: 27.05.2024).
18. Лазор О.Д., Шелепницька І. П. Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні: особливості організації та функціонування: монографія / За заг. наук. ред. д. н. держ. упр., проф. О. Я. Лазора. К.: Дакор, 2008. 172 с.
19. Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті з пояснювальними примітками. Вересень 1999 р., 34 с. URL: <https://www.osce.org/uk/hcnm/30340?download=true> (дата звернення: 29.04.2024).
20. Малиновський В.Я. Теоретичні аспекти регіоналізму і регіоналізації. *Суспільно-політичні процеси*. 2018. № 2 (9). С. 293–305.
21. Молодцов О. Умови впровадження асиметричної децентралізації в Україні. *Публічне урядування*. 2019. № 1 (16). С. 133–145.
22. Мяловицька Н.А. Автономія: поняття, принципи, класифікація. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 93–97. URL:

- <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63778/18-Mialovytska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 22.04.2024).
23. Новицький Д. В., Пісоцький А. Ф. Особливості конституційно-правового статусу автономії в зарубіжних країнах: на прикладі Північної Ірландії, Гонконгу та Корсики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 123–127. URL: http://lsej.org.ua/4_2021/30.pdf (дата звернення: 23.05.2024).
24. Панов А. Адміністративно-територіальний устрій Італії: сучасність та реформування. *Ален Панов. Персональний сайт*. URL: <http://www.alenpanov.org.ua/ua/article/11/14> (дата звернення: 30.11.2020).
25. Пархоменко Я. Словенці в Італії. *Reporter.zp.ua*. URL: <https://reporter.zp.ua/slovensci-v-italiyi-wnq.html> (дата звернення: 14.05.2024).
26. Патійчук В., Манзій Н. Італійський сепаратизм як один із проявів політики регіоналізму його безпекові виклики для Європи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. Вип. 9 (393). С. 78–85.
27. Система державного управління Королівства Іспанія: досвід для України / уклад. Х.М. Дейнега; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка. К.: НАДУ, 2012. 40 с. (Серія видань з міжнародного досвіду державного управління).
28. Тімашова В.М. Конституювання й функціонування політичної сфери транзитного суспільства: теоретико-методологічний аналіз. Дис... на здобуття наук. ступеня докт. політ. наук за спеціальністю 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. К., 2018. 389 с. URL: https://old.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/dis_Timashova.pdf (дата звернення: 27.04.2024).

- 29.Шелепницька І. П. Інститут регіонального врядування в Італії: організаційно-правовий аспект. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. № 13. С. 520–532.
- 30.Шелепницька І.П. Регіональний (обласний) рівень самоврядування в Італії: досвід для України. *Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: матер. щоріч. міжнар. наук.-практ. конф.* (31 жовт. 2007 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. С. 205–209.
- 31.Якою мовою говорять в автономних спільнотах Іспанії. *Migrant.biz.ua*. Дата оновлення: 02.12.2022. URL: <https://migrant.biz.ua/ispania/zhittya-es/iakoju-movoju-hovoriat-v-ispanii.html> (дата звернення: 10.05.2024).
- 32.Administrative Map of Spain. URL: <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/spain-administrative-map.htm> (дата звернення: 11.06.2024).
- 33.Assemblea di Corsica. URL: <https://www.isula.corsica/assemblea/> (дата звернення: 10.06.2024).
- 34.Autonomie de la Corse: le projet constitutionnel adopté par l'Assemblée insulaire. *Le Figaro*. Дата оновлення: 28.03.2024. URL: <https://www.lefigaro.fr/politique/autonomie-de-la-corse-le-projet-constitutionnel-adopte-par-l-assemblee-insulaire-20240328> (дата звернення: 22.05.2024).
- 35.Castañeda E., Megens-Sedor S. The Movement for Catalan Independence. *Social Movements*. 2009. July. P. 208–219. https://www.researchgate.net/publication/334689285_The_Movement_for_Catalan_Independence (дата звернення: 11.06.2024).
- 36.Comunità linguistiche regionali. *Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia*. URL: <https://www.regione.fvg.it/rafvfg/cms/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/> (дата звернення: 16.05.2024).
- 37.Conseil exécutif de Corse. URL: https://www.isula.corsica/Conseil-executif-de-Corse_r3.html (дата звернення: 24.05.2024).

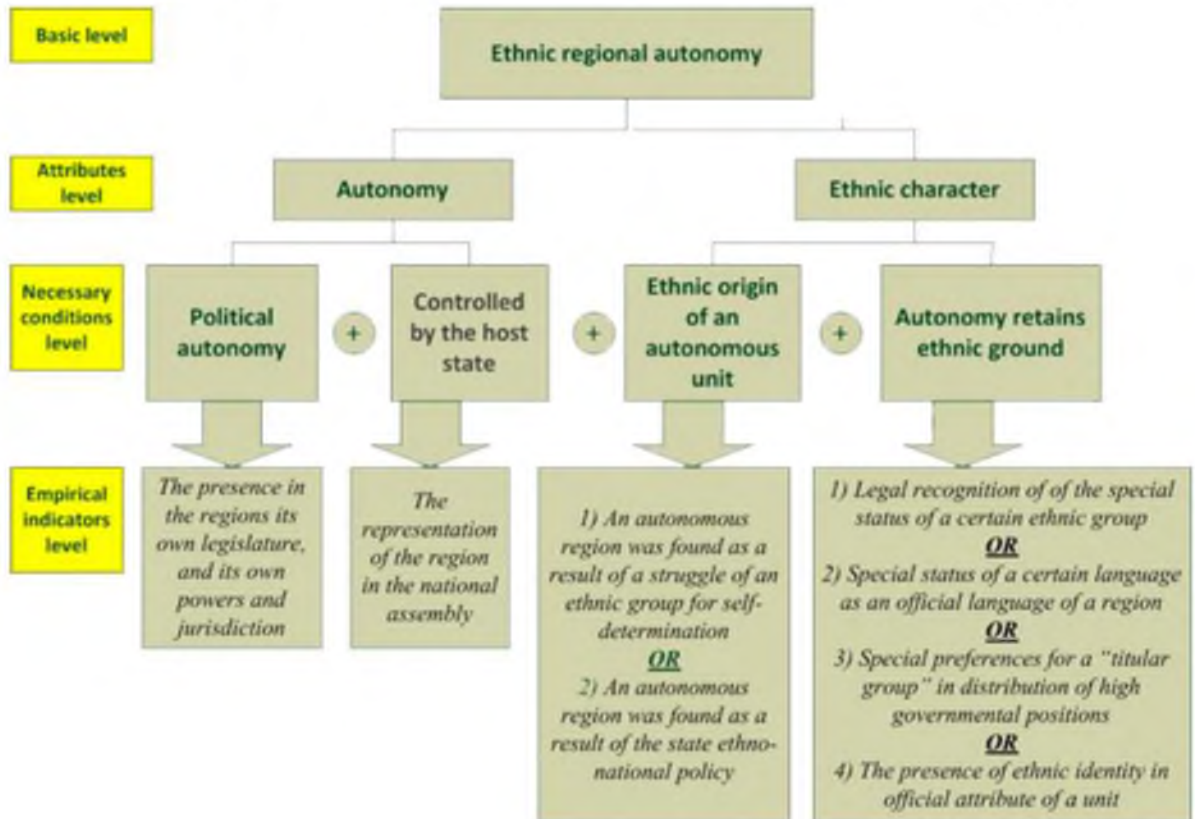
38. Constitution of the Italian Republic. 43 p. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf (дата звернення: 14.05.2024).
39. Corsican National Liberation Front. URL: <https://www.britannica.com/topic/Corsican-National-Liberation-Front> (дата звернення: 11.06.2024).
40. Femu a Corsica. URL: <https://femuacorsica.com/> (дата звернення: 10.06.2024).
41. France. URL: <https://www.britannica.com/place/France> (дата звернення: 11.06.2024).
42. Institut national de la statistique et des études économiques. URL: <https://www.insee.fr/fr/accueil> (дата звернення: 24.05.2024).
43. La nouvelle Assemblée de Corse installée. *France bleu*. Дата оновлення: 02.07.2021. URL: <https://www.francebleu.fr/infos/politique/la-nouvelle-assemblee-de-corse-installee-1625210039> (дата звернення: 22.05.2024).
44. Methodology. *Securing a balance in interethnic relations: regional autonomies, the state integrity and the rights of ethnic minorities*. URL: http://identityworld.ru/index/methodology_eng/0-18 (дата звернення: 20.04.2024).
45. Organic Act 6/2006 of the 19th July, on the Reform of the Statute of Autonomy of Catalonia. 69 p. URL: <https://www.parlament.cat/document/cataleg/150259.pdf> (дата звернення: 10.05.2024).
46. Special Statute for Trentino-Alto-Adige. URL: https://www.provinz.bz.it/downloads/autonomy_statute_eng.pdf (дата звернення: 16.05.2024).
47. Statut Special pour la Vallee D'Aoste. URL: https://www.regionevda.it/autonomia_istituzioni/lostatuto_f.aspx (дата звернення: 16.05.2024).

48. The Spanish Constitution. Passed by the Cortes Generales in Plenary Meetings of the Congress of Deputies and the Senate held on October 31, 1978. Ratified by the Spanish people in the referendum of December 6, 1978. Sanctioned by His Majesty the King before the Cortes on December 27, 1978. Madrid: Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 1978. 54 p. URL: <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (дата звернення: 09.05.2024).
49. Vieille S. Nationalism on the island: the legitimacy of Corsican nationalist movements in question. *Federal Governance*. 2009. Vol. 6 (1). P. 1–22. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/46943/ssoar-fedgov-2009-1-vieille-Nationalism_on_the_island_the.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-fedgov-2009-1-vieille-Nationalism_on_the_island_the.pdf (дата звернення: 11.06.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Структура концепту етнічної регіональної автономії [44].

ДОДАТОК Б

Адміністративно-територіальний устрій Королівства Іспанія [32].

ДОДАТОК В

Адміністративно-територіальний устрій Італійської Республіки [15].

ДОДАТОК Г

Адміністративно-територіальний устрій Французької Республіки [41].

Адміністративна карта Франції

З 2016 р. Франція поділена на **18 адміністративних регіонів**:

- 13 регіонів у Франції (+Корсика);
- 5 (за кордоном).

Регіони

1 Бретань	10 Овернь – Рона – Альпи
2 Нормандія	11 Окситанія
3 Île-de-France	12 Прованс – Альпи –
4 Гранд-Ест	Лазурний Берег
5 Île-de-France	13 Корсика
6 Пей-де-ла-Луар	14 Гвіана
7 Центр – Долина Луари	15 Гваделупа
8 Бургундія – Франш-Конте	16 Мартиніка
9 Нова Аквітанія	17 Реюньон
	18 Майотта